
БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Джонатан
СВІФТ

МАНДРИ ГУЛЛІВЕРА

Джонатан Свіфт
Мандри Гуллівера

«Фолио»

Свіфт Д.

Мандри Гуллівера / Д. Свіфт — «Фолио»,

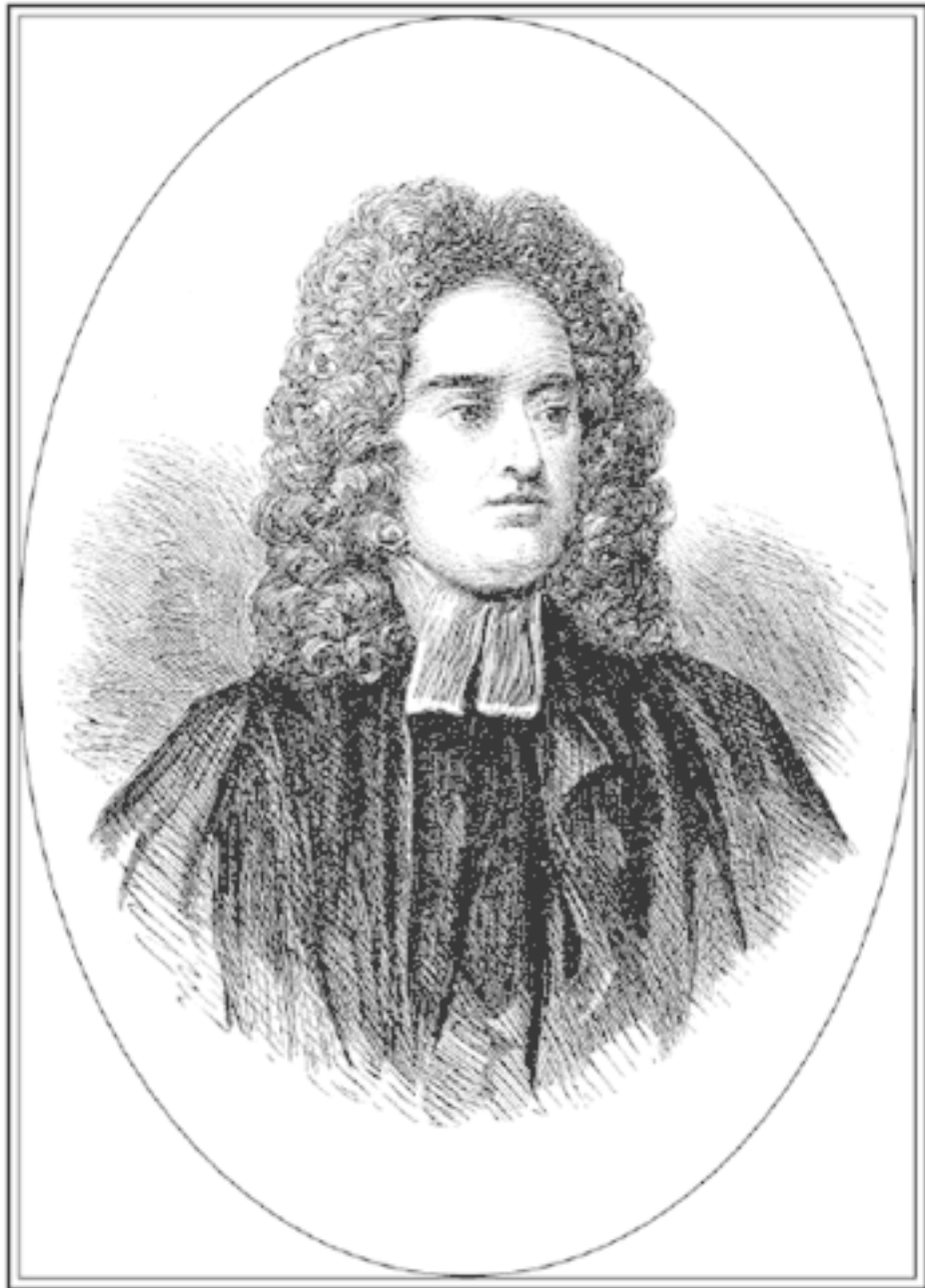
Один з найвидатніших творів світової літератури — «Мандри Гуллівера», написаний знаменитим англійським письменником Джонатаном Свіфтом (1667—1745). У формі фантастичної оповіді про подорожі Гуллівера до різних вигаданих країн Свіфт жорстоко висміює державний лад та суспільні порядки сучасної йому Англії і виступає непримиренним ворогом брехні, лицемірства й тиранії. На жаль, світ і люди в ньому майже не змінюються, тому «Мандри Гуллівера» сприймаються актуально завжди і в кожній країні, зокрема і в нашій, і саме сьогодні.

Содержание

Джонатан Свіфт і його «Мандри Гуллівера»	6
Мандри до різних далеких країн світу Лемюеля Гуллівера, спершу лікаря, а потім капітана кількох кораблів	15
Від видавця до читача	16
Лист капітана Гуллівера до його двоюрідного брата Сімпсона[5]	17
Частина перша	20
Розділ I	20
Розділ II	26
Розділ III	32
Розділ IV	38
Розділ V	41
Розділ VI	46
Розділ VII	52
Конец ознакомительного фрагмента.	54

Джонатан Свіфт
Мандри Гуллівера

*Мандри до різних далеких країн світу
Лемюеля Гуллівера, спершу лікаря,
а потім капітана кількох кораблів*

Jonathan Swift

Джонатан Свіфт і його «Мандри Гуллівера»

Походження, освіта, життєва кар'єра Джонатана Свіфта (1667—1745) були тісно пов'язані з духовним саном. Предки письменника протягом багатьох поколінь були англіканськими священиками. Сам же Свіфт закінчив у місті свого народження – Дубліні (Ірландія) – богословський факультет Триніті-Коледжу і все життя мріяв одержати високу духовну посаду. Проте мрії ці важко здійснювалися.

Дуже важливим було для Свіфта десятиліття (1689—1699 рр.), проведене в маєтку лорда Вільяма Темпла, політичного діяча у відставці, глибокого знавця античності. Юнак виконував обов'язки його секретаря. В ці ж роки він прийняв церковне посвячення і зробився сільським священиком. Спілкування з Темплом не лише збагатило Свіфта знаннями про античність, а й розпалило у скромному бакалаврі богослов'я жагу літературної творчості і політичне честолюбство.

В останнє десятиліття XVII ст. у державному житті Англії відбулися важливі зміни. Після розгнужданого царювання королів Карла II і Якова II, що прийшло на зміну суворій диктатурі Олівера Кромвеля («реставрація Стюартів»), політичний істеблішмент країни вирішив віддати перевагу королю, який, уособлюючи собою непохитні принципи англійської монархії, разом з тим не втручався б у справи молодого буржуазії. Це був Вільгельм Оранський, штатгальтер (співправитель) у Нідерландах, який став правити наприкінці 1688 р. під ім'ям Вільгельма III. Новий король був протестантом, прихильником суворої моралі і не знав англійської мови. Страх перед католиками Стюартами був такий великий, що парламент прийняв спеціальний закон, за яким влада надалі мала перейти до представника Ганноверської династії. Невдовзі (після смерті наступниці Вільгельма Анни) таким королем став Георг I з династії Ганноверських курфюрстів. Він був німцем, протестантом і також не знав англійської мови.

У цей час провідну роль в політичному житті країни починають відігравати *торі* і *вігі*. Висунення у державному житті двох партій в якості основних політичних сил свідчило про певну рівновагу дворянства і буржуазії, яка встановилася, нарешті, після бурхливих часів Кромвеля і Стюартів. Цю рівновагу не намагалися зруйнувати нові королі, надаючи партіям можливості скільки завгодно зловтішатися дріб'язковою полемікою і прихованими інтригами одна проти одної. Історики стверджують, що англійська політика в цей час була певною мірою публічною. Це виражалось, зокрема, в тому, що партії залучали для своїх потреб письменників і видавців журналів, що призвело до небаченого розквіту журналістики. Літературна робота для партій добре оплачувалася.

Починаючи з 1700-х років, Свіфт подовгу живе у Лондоні, втягнутий у вир політичної боротьби. Варто говорити не так про політичні погляди, як про уподобання Свіфта, зумовлені особистими нахилами, міркуваннями кар'єри і болісно розвинутим самолюбством. «Я написав 91 памфлет при трьох царствуваннях¹ до послуг 36 фракцій», – скаже він у віці 30 років. Тісно пов'язаний родинними стосунками з вігами, Свіфт виступив спочатку на боці цієї партії. Коли ж 1710 року гору взяли торі, він перейшов на їхній бік. Письменник зближується з вождями торіїв, зокрема з віконтом Болінброком.

Саме тоді Свіфт стає всіма визнаним «міністром без портфеля», негласним радником торійського міністерства. В цей час тривала виснажлива для Англії війна з Францією за «іспанську спадщину». Він обрушується на вігів, прибічників війни, у своїх памфлетах («Поведінка союзників і колишнього міністерства у теперішній війні» та ін.). Коли 1713 року

¹ Яків (Джеймс) II (до 1688), Марія II (до 1694), Вільгельм III (до 1702, спочатку спільно з Марією). Подальші королі за життя Свіфта: Анна (до 1714), Георг I (до 1727), Георг II (до 1760).

війна закінчилася Утрехтським миром, багато хто пов'язував цю подію із заслугами Свіфта-памфлетиста і називав мир «свіфтівським».

Свіфт сподівається одержати від королеви Анни давно жадану винагороду – високу духовну посаду, проте отримує набагато скромнішу посаду декана (наставника) собора святого Патрика в Дубліні, куди мусив поїхати, страшенно розчарований і роздратований.

Невдовзі королева помирає, трон посідає Георг I. Болінброк рятується втечею в католицькій Франції. Влада переходить у руки вігів, головою нового кабінету стає Роберт Уолпол. Хоча Свіфт відчуває себе ображеним дублінським призначенням, тепер його скромна посада вдалині від столиці слугує йому за надійний прихисток. Більше того, тут він пише серію памфлетів проти нового уряду на захист прав ірландського народу («Листи суконника» та ін.). Тут народжується головний твір сатирика – «Мандри Гуллівера» з усією гамою почуттів, що терзали дублінського в'язня: від жовчного гніву на свою долю в першій частині до повного розчарування у людині як такій в останній.

Свіфт мав характер діяльний, честолюбний і іронічний. Він чудово усвідомлював свою виняткову інтелектуальну обдарованість. Втративши змалку батьків, він знаходив єдину втіху у читанні книжок, що допомогли йому розвинути розумові сили. Ще студентом міг по вісім годин, не відриваючись, просиджувати над книжкою. Мав вражаючу пам'ять і хист дотепника, які пізніше не соромився застосовувати проти знаменитих осіб (серед його жертв був, зокрема, Д. Дефо, автор «Робінзона Крузо»).

Ще з юнацьких років прагнув політичної діяльності. Політичне життя тодішньої Англії можна було б схарактеризувати як безперестанне зіткнення честолюбних прагнень і особистих амбіцій. Воно заплутало у свої тенета і роздрібило гострий практичний розум Свіфта, отруїло його світогляд скепсисом, але підготувало тим самим ґрунт для яскравої сатири, завдяки якій він назавжди увійшов до історії світової літератури.

Діяльний настрій змінювався чорною меланхолією, і тоді Свіфт сприймав своє життя як нещасне, невдале. У листі до віконта Болінброка він згадував, як ще в дитинстві спіймав велику рибину, але коли витягав її на берег, вона зірвалася з гачка. «Це був прообраз усіх моїх наступних розчарувань», – резюмував він. В. Теккерей розповідає про Свіфта як про невдачу у великій політиці і теж користується красномовним образом (маючи на увазі події після Утрехтської угоди): «Карета з митрою і єпископською патерицею, які він жадає одержати, затрималася на шляху від Сен-Джеймського палацу². Він чекає до самої ночі. Раптом прибігають гінці і повідомляють, що карета поїхала іншим шляхом. Він з прокльонами розряжає пістолети у повітря й іде геть».

Особливо повно і яскраво Свіфт як людина розкрився у «Щоденнику для Стелли» (1710—1713), зміст якого складають його листи до коханої Естер Джонсон³. Він був старший від неї на 14 років. Естер була його єдиною в житті сердечною симпатією, відтоді як він познайомився з нею, восьмирічною дочкою економки Темпла, ще коли був секретарем лорда. Її смерть 1728 року була для нього сильним ударом і похитнула його здоров'я. Дедалі частіше зазнавав письменник виснажливих нападів головного болю, які зрештою призвели до тяжкої душевної хвороби. Свіфт передчував свій кінець. Якось, прогулюючись парком з поетом Едвардом Юнгом, він показав йому на в'яз із засохлою верхівкою, і сказав: «Ось так і я почну помирати – з голови». З 1742 року він був уже повністю непритомний.

Свіфт похований вдячними ірландцями як національний герой у соборі, деканом якого він був 32 роки. Поруч з ним покоїться Естер Джонсон. На плиті викарбовано напис латиною, який письменник сам собі склав: «Тут лежить тіло Джонатана Свіфта, декана цього собору, і

² Сен-Джеймський палац – споруджений у Лондоні Генріхом VIII палац; за часів Свіфта – офіційна резиденція англійських королів (з 1698 року).

³ «Стелла» (лат.) і «Естер» (євр.) означають «зірка».

ядуче обурення вже не пече його серце. Йди, подорожній, і, якщо можеш, наслідуй приклад ревного захисника доблесної свободи».

* * *

Практично все, що написав Свіфт, має характер соціальної і політичної публіцистики і тісно пов'язане з реальним життям Англії в першій третині XVIII ст. Завзятим сперечальником він постає в одній із своїх перших сатир – «Битві книжок» (1697, надруковано 1704), в якій відгукнувся на суперечку «Про стародавніх і новітніх», що точилася в цей час між французькими письменниками. Відлуння цієї суперечки проникли тоді в Англію, і тут вона розгорілася з новою силою у зв'язку з деякими твердженнями про античність лорда В. Темпла. З волі Свіфта, античність здобуває в його сатири рішучу перемогу над «новітніми» авторами, що розкриває його власні літературні уподобання. В поемі, написаній гомеровим гекзаметром, сатирично зображено битву, в яку вступають книжки королівської Сен-Джеймської бібліотеки. Воєначальниками виступають самі автори. У «стародавніх» важкоозброєною кіннотою командує Гомер, легкою кавалерією – Піндар, стрільцями – Платон і Арістотель, піхотинцями – Геродот і Тит Лівій. У поемі буквально розкривається зміст слова «суперечка» (французьке *la querelle* – «суперечка» і «сварка»); такий прийом *матеріалізації метафори* стане потім головним в його «Гуллівері».

Переконалим латинистом виступає Свіфт і в питаннях граматики англійської мови. Він, як і більшість тогочасних учених, вважає, що англійська граMATика повинна будуватися за зразком латинської. Мова Свіфта справді естетично близька основним принципам латини, їй притаманні ясність і чіткість синтаксису, гранична логічна розробленість думки, рівномірні експресивно-мовні акценти. Свіфт (як і Дефо) заклав мовні основи англійського просвітницького стилю. Водночас Свіфт виступав за те, щоб ґрунтом літературної мови була жива розмовна – як у письменників Єлизаветинської доби (друга половина XVI ст.). Мова ж світських салонів, на його думку, вже не може бути зразком мовної чистоти, оскільки засмічена жаргоном. У цьому Свіфт був солідарний з Мольєром, що у своїх комедіях висміював претензійну мову аристократичних кіл. З іншого боку, для Свіфта неприйнятною була позиція пуристів, які виступали взагалі проти будь-яких нововведень. Мовним питанням Свіфт присвятив кілька памфлетів і звернень на початку 1710-х років («Пропозиції щодо виправлення, покращення і поширення англійської мови...»). Відлуння лінгвістичних суперечок ми знаходимо в «Гуллівері» (див. ч. 3, розділ V та ін.).

Великий громадський резонанс і несподівано серйозні наслідки для самого Свіфта викликала його «Казочка про бочку, написана для вдосконалення всього людства» (1698). Вираз «казочка про бочку» як ідіома англійської мови («a tale of a tab») означає нісенітницю, плутанину, сум'ятицю. Захопившись «матеріалізацією» цієї ідіоми, Свіфт навмисно створив атмосферу плутанини у творі, давши підставу для несприятливих для себе тлумачень. Він змушений був виправдовуватися у передмові до другого видання, але це не допомогло. У творі розповідається про трьох братів, яким батько заповів три кафтани; проте сюжет постійно переривається різними відступами, посвятами, посланнями, які утворюють своєрідну «антираму» і відволікають од головної лінії оповіді. В алегоричній формі тут показано християнське віровчення (кафтани) і три конфесії: католицизм (Пітер), поміркований протестантизм у душі лютеранства (Мартин) і фанатичне пуританство (Джек). Брати кожен по-своєму поведуться з кафтаном, подібно до того, як кожна конфесія по-своєму тлумачить головні постулати християнства. Особливо дістається від автора Джекові, який уособлює пуританство, що засвоїло радикальні постулати Жана Кальвіна. Сам Свіфт схиляється на бік Мартина і тим самим виражає переконаність у благотворному впливові англіканської церкви на політичне життя країни. Пізніше, в «Мандрах Гуллівера» Свіфт поставить обидва віросповідання вже на одну дошку,

а їх суперечку зобразить такою самою безглуздою, як питання про те, з якого кінця слід розбивати яйце. Вольтер, який прочитав «Казочку» під час вимушеної еміграції в Англії, вважав, що тут зачіпаються не тільки «брати», але й сам «батько», тобто християнське віросповідання загалом. За його словами, Свіфт «пригостив трьох синів сотнею різок, але різки були такі довгі, що зачепили й батька».

Що ж до численних відступів від магістрального сюжету, то вони передують розгорнутій у «Гуллівері» критиці сучасної автором англійської держави. Адже саме вона зображена тут в образі корабля. Згідно з поясненнями сатирика, коли на корабель («державу») нападає кит («народні заворушення»), то у вигляді відволікаючого маневру йому скидають порожні діжки («всі системи релігії і політики»). Тим самим опосередковано визнається безглуздість політичного життя, яке лише супроводжує хід величезного корабля – абсолютистської держави, не впливаючи аніскільки на його шлях. Свіфт змальовує безсилля державної влади і бездарність державних мужів, фанатизм релігійних вождів і нетерпимість літературних критиків.

«Казочка про бочку», написана на початку його політичної кар'єри, дуже зіпсувала позиції Свіфта при дворі. Королева Анна, яка була водночас головою англіканської церкви, вже ніколи не змогла пробачити йому різкості цього твору, а це назавжди позбавляло його перспективи на високі церковні посади.

* * *

Почесне місце у світовій літературі Свіфт посів завдяки книзі «Мандри у різні віддалені країни світу Лемюеля Гуллівера, спочатку хірурга, а потім капітана кількох кораблів». Задум твору народився у гуртку лондонських дотепників, які придумували гумористичні історії від імені обмеженого ученого-педанта Мартина Скріблеруса (тобто «писаки»). До гуртку, що утворився у 1713—1714 рр., крім Свіфта входили також особистий лікар королеви Анни Джон Арбетнот, популярний поет, перекладач Гомера і редактор п'єс Шекспіра Александр Поуп і автор «Опери злиднів» («Beggars' Opera») Джон Гей. Підкреслено побутові оповідки мали приховану політичну спрямованість, яку чудово розпізнавали співвітчизники. Часто пародіювали офіційні документи чи індивідуальну мову політиків. «Скріблеруси» користувалися «промовистими» іменами. Так, Англія фігурувала під ім'ям Джона Булла («бик», друге значення жаргонне: «абсурд», «нісенітниця»), а Франція – Луї Бабуна (від «Бурбон») тощо⁴. Свіфт придумав опис мандрів цього персонажа до далеких країн. Саме вони стали імпульсом для створення його головного сатиричного шедевра. І хоча Свіфт видав свій твір анонімно, стиль Скріблеруса чітко вказував на автора.

Жанрову природу «Гуллівера», якого нерідко називають романом, визначити не просто. Треба мати на увазі, що Свіфт не ставив перед собою суто художніх завдань, він писав насамперед памфлет у річищі своїх попередніх творів. Але політична пристрасть і філософська глибокодумність у поєднанні з широкою ерудицією і стилістичною майстерністю призвели до блискучого художнього синтезу. Свіфт широко застосовував уже готові поетичні засоби, сюжетні мотиви і цілі ситуації з арсеналу всієї світової літератури (так само, як у «Казочці про бочку», він по-своєму опрацював відому новелу Боккаччо про три персні – див. день 1, новелу 3). Бажання зрозуміти приховану політичну і літературну основу робить читання твору справою непростю, але захоплюючою. В добу ж Свіфта ця смислова прозорість ситуацій і образів полегшувала читачеві сприйняття книги, а автором давала змогу камуфлювати свої політичні натяки в незвичайному, комічному вигляді.

⁴ Докладніше див.: Англія в памфлеті: Английская публицистическая проза начала XVIII века / Составитель, автор предисловия и комментария И. О. Шайтанов. – М.: Прогресс, 1987.

Свіфт запозичив сюжетно-жанрову основу авантюрно-морського роману. До мови географічних звітів публіка звикла завдяки журналам Джозефа Аддісона і Річарда Стіла – «Балакун», «Глядач», «Опікун» та ін. Світ фантастичних образів також не здавався особливо незвичним завдяки романам Сірано де Бержерака, дуже популярним («Інший світ, або держави й імперії Місяця», 1650, та «Комічна історія держав і імперій Сонця», 1662). Популярною була «Правдива історія» античного автора Лукіана. Нарешті, важливим літературним першоджерелом була книга Ф. Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель». Сприйнятливість читача до всього незвичайного підігрівалася різними побрехеньками у зв'язку з колоніальними подорожами англійців. Можливо, що Свіфта надихав і приклад політичного вигнанця Данте Аліг'єрі, який населив вигаданий світ «Божественної комедії» майже без винятків реальними особами – своїми історичними сучасниками, і пов'язав увесь задум з політичним життям Італії.

Твір Свіфта займає значне місце в контексті Просвітницької доби. Для розуміння твору важлива постать оповідача і головного героя – Гуллівера. Він – втілення просвітницького розуму, який проповідували наприкінці XVII – на початку XVIII ст. Т. Гоббс, П. Гассенді, Дж. Локк, І. Ньютон, П. Бейль, П. Монтеस्क'є. Його судження про побачене мають уособлювати «норму» просвітницького здорового глузду. Він постає як такий собі індикатор відхилення від універсальної розумової норми, своєю участю в подіях відтілює їх абсурдний і безглуздий, з просвітницької точки зору, гатунок. Свіфт прагне пробудити в читачеві почуття внутрішнього опору тим обставинам, які існують як звичайні й узаконені громадською думкою, але насправді не повинні бути такими. В. Б. Шкловський назвав терміном «очуднення» («остранение») прийом, коли щось поширене і звичне для всіх виступає у творі як дивовижне. Прийом «очуднення» і образ персонажа, наділеного «наївним», але безпомилковим здоровим глуздом, трапляється у Монтеस्क'є («Перські листи»),

Вольтера («Кандид», «Простак» та інші «філософські повісті») тощо. Завдання такого персонажа, нехай і позбавленого психологічної самодостатності – створювати наочний контраст із тими обставинами, в яких він опинився, і тим самим виявляти *невідповідність*, яка (за Арістотелем і Гегелем) є основою комічного. Це може бути фізична невідповідність (у країні ліліпутів він надто великий, у країні велетнів – надто малий), розумова (він виявляється єдиним розумним «егу», чим дуже дивує коней), морально-етична (його миролюбність, толерантність і гуманні наміри контрастують з атмосферою підозр і честолюбної метушні в країні ліліпутів), психологічна невідповідність (при зовнішній подібності з потворними егу) тощо.

«Мандри Гуллівера» складаються з 4 частин, що зображують подорож героя в Ліліпутію (I), країну велетнів Бробдінгнел (II), державу з летючим островом Лапуту (III) і в країну розумних коней-гуїнгнімів (IV). Повторне видання книги 1727 р. супроводила післямова, в якій автор без вагань ототожнював читачів, а серед них коронованих і вельможних осіб, з твариноподібними егу. Підкреслюючи сатиричну спрямованість твору, Свіфт похмуро визнавав, що «егу репрезентують природу тварин, цілком не придатних до виправлення шляхом напучувань і прикладів», що зводить нанівець усі його зусилля.

Зіставлення усіх розділів твору переконує, що Свіфт прагнув показати різні варіанти суспільного і політичного устрою. Такий інтерес вписується в загальний ряд політологічних штудій другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Згадаймо лише таких авторів, як Б. Спіноза («Богословсько-політичний трактат»), Ф. Бекон («Нова Атлантида»), Т. Гоббс («Левіафан»), Дж. Локк («Два трактати про правління»), П. Монтеस्क'є («Дух законів»)… Забігаючи наперед, скажем, що Свіфт знаходить державу, яка відповідає його ідеалу, лише у Стародавньому Римі республіканського періоду. На прохання Гуллівера з допомогою магії викликають з небуття римський сенат, а для порівняння з ним у сусідній кімнаті розташовують сучасний англійський парламент. «Перший здавався зібранням героїв і напівбогів, а другий – збіговиськом вуличних торговців, кишенькових злодіїв, грабіжників і лихих людей» (III, 7). Гуллівер у захваті від захисника республіки Марка Брута. Розповіді про інші країни і держави, що їх відві-

дує герой, мали навіяти читачеві думку про недосконалість людини і суспільства в наступні часи.

Перша частина («Подорож до Ліліпутії») найбільш насичена конкретними політичними алюзіями і віддзеркалює біографію самого автора. Свіфт зображує тут парламентську монархію, маючи на увазі Англію. Дріб'язковість державного життя, безглуздя політичної метушні і нездарність політиканів він підкреслив розмірами мешканців країни. Велич імператора наголошується тим, що він «на ніготь» вищий від інших. Віги і торі представлені як партії, що відрізняються взуттям на високих чи на низьких підборах. Спадкоємець престолу, аби не сваритися з партіями, змушений взувати на кожен ногу різне взуття, відтак «при ході його величність накульгує» (йдеться про принца Уельського Георга II). Боротьба різних релігійних конфесій – англіканців і пуритан, або католиків і протестантів – показана у вигляді теоретичних суперечок ліліпутів про те, з якого кінця слід розбивати яйце. Прихильники тупого кінця знайшли собі притулок у сусідній державі Блефуску (тобто у Франції), що ворогувала з Ліліпутією. Відтворив Свіфт і свою участь у підписанні Утрехтського миру. Гуллівер викрадає флот Блефуску і допомагає ліліпутам здобути серйозну перемогу на морі (в результаті миру Англія одержала повну перевагу на морі і почала витіснити французьких колоністів з їхніх володінь у Північній Америці). Проте невдовзі після цього, допомагаючи гасити пожежу, що охопила королівський палац, Гуллівер припускається трагікомічної помилки щодо покоїв королеви. За це королева ліліпутів наполягає на жорсткому покаранні Гуллівера, забувши про його воєнну допомогу: його повинні вбити. Гуллівер рятується втечею в Блефуску, звідки повертається додому, в Англію. Сенс епізоду в тому, що Свіфт на той час вважав своє призначення в Дублін не просто виявом невдячності королеви Анни, яка не змогла гідно оцінити політичної послуги Свіфта; він сприйняв це як крах своєї кар'єри і політичну смерть. Коментатори твору Свіфта пропонують найрізноманітніші інтерпретації цього місця. Зокрема, під Гуллівером розуміють і віконта Болінброка, який врятувався від гніву вігів у Франції. Читаючи протокол обшуку Гуллівера, сучасники вгадували діяльність Роберта Уолпола, всемогутнього першого міністра в новому торійському уряді, який очолював розшукову службу. У звинувачувальному акті проти Гуллівера упізнавали стиль звинувачувальних документів проти Болінброка після зміни уряду.

У другій частині Гуллівер перебуває у велетнів, у державі Бробдінгнэг. Це квітуча, аграрна країна. На відміну від ліліпутів, її мешканці миролюбні, великодушні, вони мирно працюють. Між королем і підданими патріархально прості, довірчі взаємини. Король мудрий і справедливий, йому чужі інтриги, методи його правління гуманні. Він «усе мистецтво правління обмежує найтіснішими рамками і підходить до нього лише з вимогами здорового глузду, розумності, справедливості, лагідності, швидкого розв'язання карних і громадянських справ». Багато в чому він нагадує «короля-філософа» Пантагрюеля з книги Ф. Рабле, який передбачив просвітницькі ідеї «освіченого абсолютизму».

З доказами добробуту країни Гуллівер стикається на кожному кроці, часом вони представлені по-раблезіанському бурлескно. Так, ледве потрапивши на острів, Гуллівер спотикається об стебла пшениці, ніби об лісовий бурелом. У нього кидають горіхом, як бомбою, завалюють купою яблук, заштовхують у порожню кістку, він тоне у чашці з молоком тощо.

Примушують нас згадати Рабле й описи інших ризикованих ситуацій, у які потрапляє Гуллівер: дитина засовує його в рот, мавпа годує його силоміць, як своє дитинча, собака хапає його у пащу. Молоді дами бавляться ним як живою іграшкою, незважаючи на його природне почуття сорому. По-раблезіанському гротескне обігрування життя тіла, реалій предметного світу ми знаходимо у творі майже на кожній сторінці.

Не тільки патріархальна ідилічність у раблезіанському дусі притаманна цій частині. Свіфт виказує своє скептичне ставлення до людини як такої. На відміну від думок Спінози, Дж. Локка, філософів-просвітників про досконалість людської природи він показує відносність, а зрештою, й мізерність усіх фізичних і розумових здібностей людини. З гордістю за себе, за

здобутки своєї нації демонструє Гуллівер перед велетнями свої пізнання, здібності, фізичну спритність. Він виконує військові вправи з очеретинкою, керує іграшковим човником у ночвах з водою, перестрибує через коров'ячі кізьяки, сміливо кидається у бій із жабою, осами. Мешканець землі великого Генделя, він з допомогою хитромудрого пристрою намагається продемонструвати перед королем музику своєї цивілізації. Але всі його потуги викликають лише поблажливу посмішку. Велетні сприймають «вінець творіння» як «звірка», що спритно «наслідує всі дії людини». В сім'ї фермера найосвіченішого представника європейської культури показують глядачам за гроші.

Коли ж Гуллівер у відвертій розмові розповідає королю про звичаї і права англійців, про політичні і релігійні партії і конфесії, про судочинство, грошову і кредитну систему, про азартні ігри, війни тощо, то викликає лише подив і обурення короля – такими мізерними і злостивими уявляються йому європейці, що вважають себе засновниками високої цивілізації. Вчені Бробдінгнегу відмовляють Гулліверові як представнику людського роду в будь-яких чеснотах і оголошують, що він «не міг з'явитися на світ згідно нормальних законів природи».

У центрі третьої частини – опис держави Лапути, королівський двір якої міститься на летючому острові. Її політичний устрій нагадує авторитарну бюрократичну державу з поліційними порядками. Цей острів, яким керують за допомогою магнітів, вільно пересувається над країною, тож усі підлеглі перебувають під наглядом уряду. За непослух так само легко й карають: острів може закрити від бунтівників сонце або дощ, а в крайньому випадку і розчавити їх своєю вагою. Спілкування уряду і підданих здійснюється «бюрократично»: король спускає з острова на мотузочках свої укази і тим самим шляхом піднімає нагору прохання, скарги і петиції від народу.

На відміну від «освіченого абсолютизму» в попередній частині, тут Свіфт розглядає аналогічний варіант з прямо протилежними висновками: ніщо не може бути згубнішим для народу, ніж держава, на чолі якої стоять учені. Самі вчені – математики – зображені цілком відчуженими від усього земного. Вся їхня увага зосереджена на спостереженні за кометами, котрі, як вони вважають, впливають на острів. Захоплені абстрактними теоріями, вони зневажливо ставляться до практичних завдань, через що їхні будинки кособокі, одяг не відповідає фігурі тощо. Досліджено, що гротескне зображення математиків – це критика на адресу знаменитого вченого Ісаака Ньютона. Свіфт мав підставу не любити Ньютона у зв'язку з його участю в карбуванні грошей, призначених для Ірландії. Як доводив Свіфт у «Листах суконника», нова монета, якби її запровадили, сприяла б руйнуванню економіки Ірландії.

Особливо в'їдливою стає сатира Свіфта, коли він описує Академію прожекторів у Лагадо (вчене Королівське товариство в Англії). Вчені розробляють проекти, які ніколи не можуть бути здійснені: вони хочуть одержати сонячні промені з огірків, порох з льоду, харчові речовини з людських екскрементів, міцну тканину з павутиння, лікувати хворого за допомогою ковальського міху. «Цікаві» й лінгвістичні винаходи: один пропонує у розмові замість звичайних слів користуватися предметами, які слід виймати з мішка і показувати співбесіднику. Другий винайшов спосіб написання літературних творів шляхом випадкових комбінацій слів, для чого використовується спеціальна машина. Третій пропонує вивчати математику шляхом заковтування облаток з написаними на них теоремами і т. п.

Гуллівер дізнається, що політичні суперечки можна усунути, якщо відпиляти сперечальникам потилиці, а потім поміняти їх місцями. Докладно розповідається про спосіб розшифрування таємних записів, спрямованих проти держави. Найпоширеніші слова, виявляється, мають прихований небезпечний зміст. Так, череда гусей, за цим способом, означає сенат, чума – постійну армію, яструб – першого міністра, нічний горщик – комітет вельмож, решето – фрейлину, мітла – революцію, мишоловка – державну службу, смітник – придворне товариство і т. п. За допомогою цього «глосарія» можна звинуватити кого завгодно.

На острові Глабдадріб Гуллівер знайомиться з тінями великих історичних діячів минулого. Перед ним проходять Александр Великий, Ганнібал, Цезар і Помпей. Гомер і Арістотель з'являються в оточенні своїх численних коментаторів. Він бачить знаменитих королів наступних епох. Гуллівер переконується, що всі великі багатства були нагромаджені в результаті грабунків і злочинів (тут прочитується суперечка з автором «Робінзона Крузо» щодо походження приватної власності), а родовід багатьох представників вищого суспільства йде від піратів, розбійників, злочинців.

У державі Лагнег, куди він прибуває після Лапути, Гуллівер бачить струльдбругів – людей, що не можуть вмерти. Спочатку він у захваті: як багато може здійснити людина за своє безсмертне життя! Проте виявляється, що природа і тут кидає напризволяще своє найкраще створіння. Адже, досягнувши певного віку, струльдбруги впадають у старечу неміч, яка триває вічно. Суспільство відвертається від своїх громадян, які ведуть жалюгідне існування, слугуючи довічним докором природі і... суспільству!

У четвертій частині зображено державу розумних коней – гуїгнмів. Колись, унаслідок нещасливих обставин, на острові опинилося подружжя, нащадки якого так здичавіли, що лише зовнішнім виглядом і потворними звичками нагадували людей. Нашадки ж коней, навпаки, перетворилися на розумних істот і з часом підкорили собі здичавілих людей, назвавши їх «егу».

Свіфт по-своєму розглядає тут важливу для просвітників ідею «природної людини». Сама по собі природа така гармонійна і розумна, що здатна передати розумність навіть тваринам. Водночас, цивілізація здійснює такий згубний вплив на людину, що звільнитися від нього іноді неможливо. Так, нащадки людей успадкували від цивілізації і розвинули в собі тут, на острові, такі негативні риси, як жорстокість, підступність, брехливість, войовничість, схильність до грубих розваг і насолод, жадобу золота. Недаремно володар коней, вислухавши розповідь Гуллівера про Англію, відзначає подібність між англійцями і егу.

Але й життя розумних коней, яким, на перший погляд, симпатизує оповідач, не в усьому досконале. Їх суспільний лад побудований на монотонно раціональних засадах і нагадує зрівняльний соціалізм. З одного боку, вони забезпечені житлом і харчами, у них сувора дисципліна і порядок, у всьому вони дотримуються рівності, панує колективізм і взаємодопомога, вони не воюють, моральний рівень життя характеризується вже тим, що в їхньому лексиконі нема слів для таких понять, як війна, брехня, гнів, покарання, влада і т. п. Водночас, колективний порядок нівелює в їхньому житті все індивідуально-неповторне, їхні почуття мають лише загальнозначущий характер: доброзичливість, ввічливість, лагідність... їм незнайомі особистісні, індивідуальні переживання. Вони стримані у вираженні емоцій, не здатні зазнавати палких пристрастей, соромляться інтимних переживань. У них застосовується колективне виховання дітей, дозвілля одноманітне, практично немає мистецтва.

Протиставлення здичавілих людей і коней, що «окультурилися», має сатиричний, гротескний гатунок і виступає прикладом «матеріалізації» метафори (брутальні порядки в суспільстві втілюються у поведінці здичавілих людей). Але це згущення похмурих барв має ще полемічну спрямованість проти роману Д. Дефо «Робінзон Крузо», в якому, навпаки, поетизовано буржуазну підприємливість, тверезу розсудливість і сувору протестантську моральність сучасного англійця. Як бачимо, погляди Дефо і Свіфта на англійське життя і людську природу суттєво різнилися.

Полемізує Свіфт з Дефо і в попередній, третій, книзі. Цивілізація, світ техніки і науки, всі галузі застосування людського розуму не тільки не слугують людині, а й спрямовані їй на шкоду. Розум набуває у зображенні Свіфта гатунку відірваного від життя раціоналізму.

Як можна переконатися, різниця між двома романами суттєвіша, ніж протиставлення Робінзона, що «цивілізувався», і егу, що здичавіли. Обидва письменники, як представники свого часу, провідним началом у житті людини вважали локківський розум, *ratio*. Проте автор «Робінзона» показує раціоналізм в оптимістичному дусі, як міцну опору в життєвій боротьбі;

автора ж «Гуллівера» раціоналізм, навпаки, настроює на скептичний лад. Він скрізь знаходить «розум» або егоїстичний, в дусі Т. Гоббса (як у ліліпутів), або відірваний від життя (як у лапутян), або деіндивідуалізований (як у розумних коней), або переконується у неможливості міряти реальність міркою абсолютного розуму (як у країні велетнів). Своєю критикою антигуманного здорового глузду Свіфт угадує наперед Г. Філдінга, який також заперечуватиме ту ж саму локківську абсолютизацію здорового глузду в моральній царині (пор. образ егоїста і лицеміра зі здоровим глуздом Блайфіла в «Історії Тома Джонса, знайди»).

В останній частині Свіфт відходить від тону безпристрасного оповідача і коментатора і висловлює в палких монологах гірке розчарування в людстві з його схильністю спрямовувати даний йому від природи розум проти самого себе, замість того, щоб самовдосконалюватися.

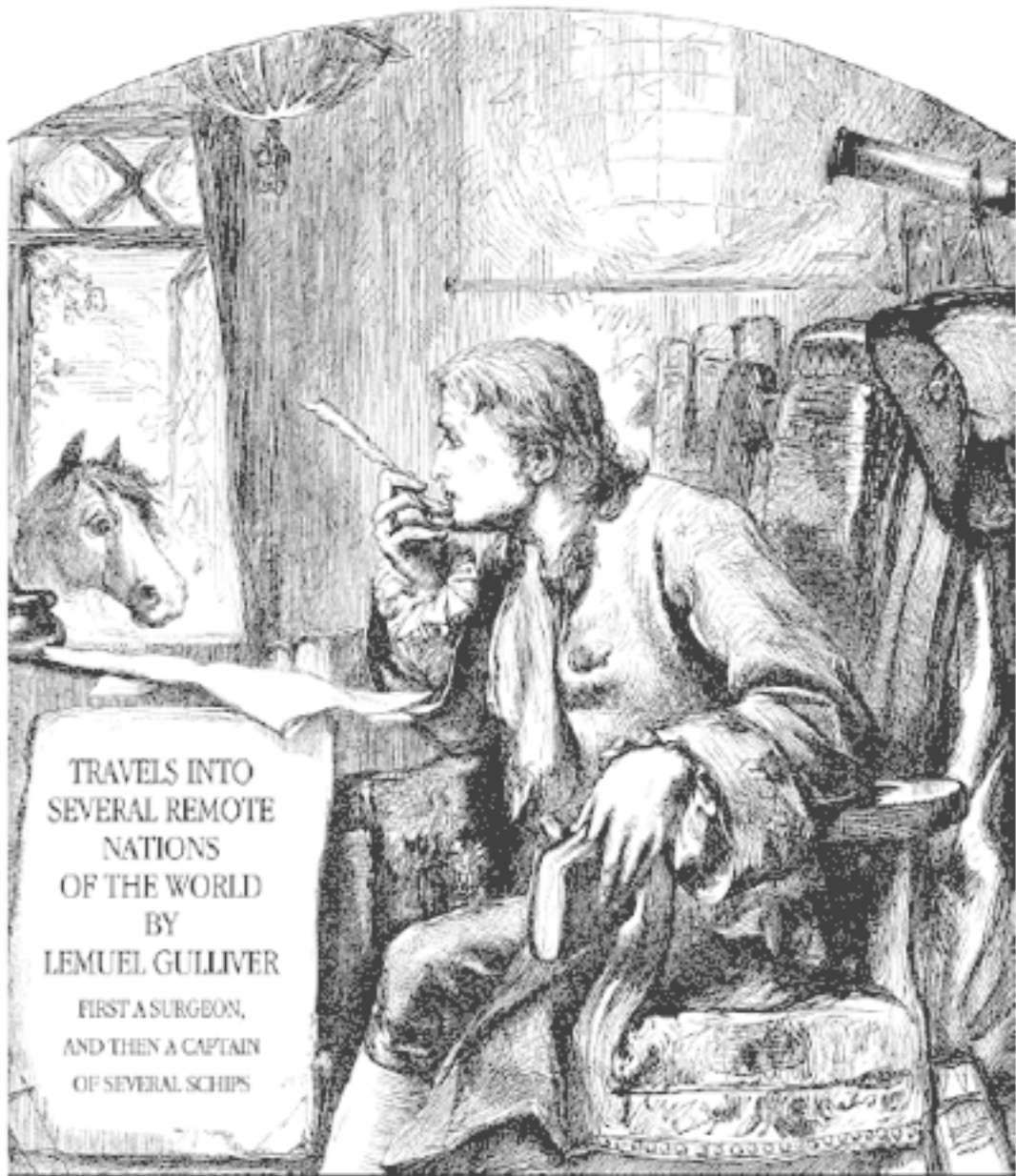
Так, ще фактично на початку просвітницького руху, Свіфт відобразив його неявні вади. Для таких настроїв були свої філософські причини. Пануючий напрям доби, англійський емпіризм, відкинувши барокову метафізику, позбавив себе принципової можливості філософськи обґрунтовувати *ідеальні* поняття, а, фіксує розум на скінченному, – можливості продуктивно шукати сенс життя в *нескінченності* людського розуму, діяльності. (Тут лежать витoki філософського скептицизму Д. Юма, видатного філософа доби.) Філософія стала певною мірою заручником політики з її культом миттєвого успіху. Світоглядний емпіризм Свіфта, обтяжений драматичними перипетіями особистого життя, логічно привів його до трагічного розчарування в людській природі, яку він сприймав тільки в її проявах у повсякденному, буденному, земному, зрештою – у низькому. «Ми залишаємося особливою породою тварин, що наділена завдяки щасливій випадковості крихітною частинкою розуму, яку використовуємо лише для поглиблення притаманних нам вад для набуття пороків, що не властиві нам від природи, – писав Свіфт в «Гуллівері». – Притлумлюючи в собі багато високих обдарувань, які одержали з рук природи, ми майстерно змножуємо наші первісні низькі потреби і, без сумніву, проводимо наше життя у марних намаганнях задовольнити їх за допомогою витончених засобів».

Свіфт писав за драматичної доби політичного лихоліття, коли політичні інтриги партій створювали ілюзію політичного розвитку монархії, але насправді доля країни визначалася таємною, але з розмахом поставленою роботою нового класу буржуа-підприємців, що беззастережно експлуатували розум на службі у грошей. Свіфт сповна заплатив тяжку данину політичного честолюбства своєму часові. Результатом став глибокий песимізм письменника, що закарбувався в «Мандрах Гуллівера».

Значення Свіфта велике не лише для англійської, а й для всієї європейської літератури. Він – з тих мислителів, які прагнуть поставити широкі філософські питання людського існування, людської природи, життєвого призначення людини, сенсу її буття, саморозкриття особистості.

Борис Шалагінов

**Мандрі до різних далеких країн світу
Лемюеля Гуллівера, спершу лікаря,
а потім капітана кількох кораблів**

Від видавця до читача

Лемюель Гуллівер, автор цих Мандрів – мій давній і щирий приятель; ми з ним якісь родичі через матір. Років зо три тому містер Гуллівер, утомившись від занадто частих відвідин цікавими його господи в Редріфі, купив невеличкий клапоть землі з пристойним будинком на нім поблизу Ньюарка в Ноттінгемширі – своїй батьківщині, – де живе й досі самотній, але шанований своїми сусідами.

Хоч містер Гуллівер і народився в Ноттінгемширі, де жив його батько, але я чув від нього, що родина його походить з Оксфордшира. Як підтвердження цього, я бачив на Бенберійському кладовищі в цьому графстві багато надгробків та могил Гулліверів.

Перед тим, як покинути Редріф, він передав мені на охорону цей рукопис, дозволивши робити з ним, що я схочу. Я тричі уважно перечитав його. Стиль його – дуже ясний і простий, і єдина хиба, яку я знайшов у нім, – та, що автор, наслідуючи манеру всіх мандрівників, пише занадто докладно. Від усього прочитаного складається правдиве враження. Це й зрозуміло, бо автор рукопису такий відомий своєю правдивістю, що серед сусідів його в Редріфі, коли хто хоче ствердити щось, стало немов за прислів'я: «це так вірно, неначе сказав містер Гуллівер».

З поради багатьох достойних осіб, яких я, з дозволу автора, познайомив із тим рукописом, я наважуюся тепер пустити його у світ, сподіваючись, що, принаймні на деякий час, наших молодих благородних читачів він розважатиме краще, ніж звичайна писанина політиків та партійних діячів.

Цей том був би щонайменше вдвоє більший, якби я не насмілювався викреслити численні місця, присвячені вітрам, припливу та відпливу з метеорологічними особливостями різних подорожей і найдетальнішими описами способів керувати кораблем під час шторму; і все це мовою в стилі моряків. Те саме було з розповідями про широти та довготи. Це дає мені підстави побоюватись, що містер Гуллівер буде трохи невдоволений, але я вирішив по змозі зробити його твір зрозумілішим читацькому загалу. А втім, якщо моя необізнаність із морськими справами спричиниться до яких-небудь помилок, то відповідаю за них тільки я; а коли який-небудь мандрівник зацікавиться побачити весь твір повністю, як він вийшов з-під пера автора, я охоче задовольню його цікавість.

Подальші подробиці щодо автора читач знайде на перших сторінках цієї книги.

Річард Сімсон

Лист капітана Гуллівера до його двоюрідного брата Сімпсона⁵

Сподіваюсь, коли б вас не попросили, ви не відмовитеся визнати привселюдно, що своєю великою та постійною наполегливістю ви спонукали мене опублікувати дуже недбале й неточне оповідання про мої мандри. Ви радили мені найняти кількох молодих джентльменів з якого-небудь університету, щоб привести його до ладу та виправити в нім стиль, як зробив це на мою пораду мій кузен Демп'єр⁶ зі своєю книгою під назвою «Подорож навколо світу». Але я не пам'ятаю, щоб давав вам право згоджуватися на будь-які пропуски і ще менше – на вставки. Тому я тут же цілком відмовляюся від останніх, і зокрема від абзацу про її величність – святої та славної пам'яті королеву Анну, – дарма, що я шанував та поважав її більше, ніж будь-яку іншу істоту людську. Ви чи та особа, якій ви доручили виправити рукопис, мали б узяти до уваги, що я не хотів – та й непристойно було б – вихвалити перед моїм хазяїном гуїґнґмом будь-яку тварину нашої породи. До того ж неправдивий і самий факт. Як мені відомо – бо я був деякий час в Англії за королювання її величності, – керувала вона з допомогою першого міністра; навіть двох, одного за одним. Перший був лорд Годольфін, а другий – лорд Оксфорд. Отже ви змусили мене говорити те, чого не було. Так само в оповіданні про Академію прожектерів та в багатьох місцях моєї промови до мого хазяїна-гуїґнґма ви випустили дещо істотне, або зменшили його вагу чи змінили так, що я ледве впізнав свій власний твір. Коли я раніше натякнув вам на це в одному з листів, ви зволили відповісти, що «боялись образити; що люди, які мають владу, дуже пильно стежать за всім, що друкується, і здатні не тільки тлумачити, ба й карати за все, що здається їм інуендо»⁷ (так, здається, назвали ви це). Але яким, прошу, способом те, що я говорив стільки років тому на відстані п'яти тисяч миль, в іншому королівстві, можна прикласти до когось з еґу, що, як переказують, керують тепер нашим стадом? До того ж це було за часів, коли я мало думав про нещастя знову жити під їхньою владою і мало боявся цього. Чи не маю я найбільших підстав сумувати, бачачи, як тут ті ж таки еґу їздять в екіпажах, запряжених гуїґнґмами, ніби вони – розумні створіння, а гуїґнґми – дурні тварини? І, звичайно, одним з головних мотивів до мого всамітнення було бажання уникнути цього жахливого й огидного видовища.

Ось що вважав я за потрібне сказати вам про вашу поведінку та довір'я, яке я до вас мав.

Далі, я шкодую, що брак розсудливості дозволив мені піддатися на умовляння та неправдиві судження, якими ви та ще дехто схилили мене, всупереч моїй власній думці, дати згоду на видання моїх Мандрів. Згадайте, прошу, скільки разів, коли ви посилалися на громадське благо, просив я вас узяти до уваги, що еґу належать до породи тварин, зовсім нездатних виправитися під впливом науки та прикладів. Так воно й вийшло: бо замість того, щоб бачити кінець усім зловживанням та порокам (принаймні, на цьому маленькому острові, як я мав підстави сподіватися) – минуло ось уже шість місяців, а я все не чую, щоб книга моя вплинула хоч раз згідно з моїми намірами. Я просив вас листовно сповістити мене, коли припинять своє існування партії та кліки; судді стануть освіченими та справедливими; адвокати – чесними та поміркованими і здобудуть хоч крихту здорового глузду; Смісфільд⁸ горітиме полум'ям від пірамід із збірників законів; система виховання молодих дворян буде зовсім змінена; лікарів виженуть; самиці еґу пишатимуться своєю цнотливістю, чесністю, правдивістю та роз-

⁵ Листа цього, хоч і датованого 1727 р., вперше надруковано в дублінському виданні Фолкнера 1735 р.

⁶ Відомий англійський мореплавець XVIII ст.

⁷ Натяком.

⁸ Площа в Лондоні, де відбувалися прилюдні езекуції.

судливості; королівські двори та приймальні великих вельмож будуть вичищені та заметені; розум, заслуги та освіченість – винагороджені; всі, хто неславлять друковане слово прозою або віршами, – засуджені на те, щоб їсти самий папір і вгамовувати свою спрагу самим чорнилом. Цих і тисячі інших поліпшень чекав я, повіривши вашій намові; вони ж бо становлять безпосередній наслідок приписів, уміщених у моїй книзі. І сім місяців, треба це визнати, були достатнім часом, аби виправити всі пороки та безумства, властиві єгу, якби натура їхня хоч трохи була схильна до доброчесності та мудрості. Але у своїх листах ви не тільки були далекі від задоволення моїх сподіванок, а ще й обтяжували щотижня нашого листоношу пасквілями, коментарями, розумуваннями, зауваженнями та іншими частинами твору. З них я бачу, що мене обвинувачують в осуді великих державних мужів, у приниженні натури людської (бо вони ще й досі насмілюються називати її так), і в ображанні жіночої статі. Я вважаю також, що складачі цієї базгранини не дійшли згоди між собою, бо дехто з них не хоче вважати мене за автора моїх Мандрів, а дехто робить з мене автора книжок, до яких я зовсім непричетний.

Зауважую я також, що ваш складач був настільки недбайливий, що переплутав час та дати багатьох моїх поїздок і повернень, ніде не поставивши вірно ні року, ні місяця, ні дня. Я чув також, ніби рукопис знищено по видрукуванні книги, а копії його я собі не залишив. Я проте послав вам кілька поправок, які ви можете зробити в тексті, якщо колись буде виходити друге видання. А втім, я не наполягаю на них і залишаю присуд на волю моїх розсудливих і безсторонніх читачів. Хай роблять, як їм буде до вподоби.

Дехто з наших єгу-моряків знаходять, переказують мені, помилки в моїй морській мові, в багатьох місцях нібито неправильній і тепер неживаній. Тут я нічого поробити не можу. Замолоду, під час перших моїх подорожей, я вчився в дуже старих моряків і говорю так, як говорили вони. Але згодом я переконався, що морські єгу, так само, як і суходільні, схильні запроваджувати нові слова у свою мову, яка змінюється в них рік у рік. Пригадую, що при кожнім моїм поверненні на батьківщину їхня попередня говірка переінакшувалась так, що я ледве розумів нову. Помічаю також, що коли який-небудь єгу з цікавості приїздить із Лондона відвідати мене в моїй господі, то ми ніколи не можемо викласти наші думки так, аби порозумілися.

Якби присуди єгу могли хоч трохи впливати на мене, то я мав би серйозні підстави скаржитись, що дехто з них насмілюється гадати, ніби книга моїх подорожей – лише витвір моєї уяви, і натякають навіть, що гуїгнґнми та єгу існують так само, як існують і мешканці Утопії.

Мушу, проте, зізнатись: мені ніколи не доводилося чувати, щоб якийсь нахабний єгу заперечував існування тубільців Ліліпутії, Бробдінґнега (слово це слід вимовляти так, а не помилково – Бробдінґет) і Лапути або факти, які я розповів про них, бо істина відразу ж переконує кожного читача. А хіба в моїм оповіданні про гуїгнґнмів та єгу менше ймовірності? Очевидно ж, що єгу – тисячі, навіть у нашій країні, і відрізняються вони від своїх диких братів із країни гуїгнґнмів лише тим, що белькочуть щось і не ходять голі. Я писав для того, щоб виправити їх, а не для того, щоб дістати їхню похвалу. Однодушна похвала всього їхнього племені важить для мене менше, ніж іржання двох звироднілих гуїгнґнмів, які стоять у моїй стайні, бо від них, хоч які вони звироднілі, я все ж таки вчуся ще якихось чеснот без домішки пороку.

Чи не гадають ці жалюгідні створіння, ніби я звироднів так, що стану обстоювати правдивість моїх слів? Дарма, що сам я єгу – і це добре знають у країні гуїгнґнмів – завдяки повчанням та прикладу мого високошановного хазяїна, спромігся (хоч, мушу признатись, із великими труднощами) протягом двох років позбутися звички брехати, лукавити, обманювати та піддурювати, що так глибоко закоренилася в душах усіх представників моєї породи, і особливо європейців.

Маю я поскаржитися і ще на дещо в цих прикрих обставинах, але не хочу набридати більше ні собі, ні вам. Мушу відверто признатися, що після останньої моєї подорожі деякі вади натури єгу знову відновилися в мені через конечну потребу спілкуватися з небагатьма представниками вашої породи і, зокрема – членами моєї родини. Інакше я ніколи не заходився

б коло безглузлого проекту переробити породу єгу в нашім королівстві. Тепер же я назавжди відмовився від таких химерних планів.

2 квітня 1727р.

Частина перша Подорож до Ліліпутії⁹

Розділ I

Автор оповідає про себе та про свою родину, про те, що спонукало його до мандрів. Його корабель розбивається, і він уплав бореться за своє життя. Дістається цілий берега в країні ліліпутів. Його беруть у полон і привозять до столиці.

Мій батько мав маленький маєток у Ноттінгемширі. Я був третій серед п'ятьох його синів. Чотирнадцятилітнім хлопчиком мене віддано до Емануелевого коледжу в Кембриджі, де я жив три роки і ревню віддавався вченню. Та хоч як мало допомагав мені батько, але й те було великим тягарем для його вбогих статків, і через три роки я мусив піти в науку до видатного лондонського хірурга – містера Джемса Бейтса, в якого вчився чотири роки. Від часу до часу батько прислав мені трохи грошей, і я витрачав їх на вивчення навігації та інших галузей математики, корисних тому, хто збирається подорожувати, бо завжди думав, що рано чи пізно мені доведеться заробляти хліб мандрами. Покинувши містера Бейтса, я приїхав до батька, де дістав від нього, дядька Джона та декого з родичів сорок фунтів стерлінгів готівкою і обіцянку давати тридцять фунтів щороку на утримання мене в Лейдені. Там протягом двох років і сімох місяців вивчав я медицину, знаючи, що це може знадобитися мені в довгих мандрюваннях. По поверненні з Лейдена я, за рекомендацією мого милого патрона містера Бейтса, вступив як лікар на корабель «Ластівка» під командою капітана Ебрегема Пеннеля, з яким прослужив три з половиною роки, побувавши на Близькому Сході та в інших країнах¹⁰. Повернувшись до Англії, я вирішив улаштуватися в Лондоні, до чого заохочував мене мій патрон містер Бейтс, який порекомендував мене багатьом своїм пацієнтам. Я купив у компанії будиночок на Олд-Джурі і, діставши пораду змінити своє родинне становище, одружився з Мері Бертон – другою дочкою містера Едмонда Бертона, власника панчішної крамниці на Ньюгейтській вулиці, який дав за нею чотириста фунтів посагу.

Але за два роки мій милий патрон Бейтс помер. Приятелів у мене було небагато, і практика моя почала підупадати, бо сумління не дозволяло мені наслідувати нечесні вчинки багатьох моїх співбратів-медиків. Отже, порадившись із дружиною та де з ким із знайомих, я вирішив знову стати моряком. Я служив лікарем на двох кораблях і протягом шести років не раз відвідав Індію та Вест-Індію і значно збільшив цим свої статки. На дозвіллі я читав твори найкращих сучасних і давніх авторів, бо мав завжди чимало книжок, а буваючи на березі, я приглядався до побуту та звичаїв людей і разом із тим вивчав чужі мови, до яких мав великий хист, бо в мене була гарна пам'ять.

Остання подорож була не дуже щаслива: море втомило вже мене, і я вирішив жити вдома з дружиною та дітьми. З Олд-Джурі я переїхав до Фетгер-Лейна, а звідти до Вопінга, гадаючи, що матиму практику серед моряків. Сподіванки мої, проте, не справдилися. Три роки чекав я, що справи підуть на краще, і нарешті прийняв вигідну пропозицію капітана Вільяма Прічарда

⁹ *Ліліпути*. – Свіфт сам придумав це слово – Lilliput – як і інші назви країн та їх мешканців. Вважають, що в ньому контаміновані англійські слова lillilittle (маленький) і put, що передає зневажливе ставлення до людей розпусної поведінки (від *lat. putidus* – зіпсований, гнилий, противний). Можна припустити також контамінацію фонетично близьких ruppet – лялька, маріонетка або pet – маленьке створіння, тваринка, любимець.

¹⁰ ...побувавши на Близькому Сході в інших країнах. – *Левант* – збірна назва країн Східного Середземномор'я.

– господаря «Антилопи», що вирушав до південних морів. Ми відпливли з Брістоля 4 травня 1699 року, і спочатку наша подорож відбувалась за дуже сприятливих умов.

З деяких міркувань, читача не годилось би втомлювати подробицями наших пригод у тих морях. Досить буде сказати, що коли ми йшли до Ост-Індії, нас захопив жорстокий шторм і відніс на північний захід від Ван-Дімено-вої Землі, як ми довідалися з вимірів, до тридцятого градуса і двох мінут південної широти. Дванадцять наших матросів померли від надмірної роботи та поганого харчу, решта зовсім знесиліли. 5 листопада – тобто як на ті місцевості, на початку літа, тоді дуже туманного, – матроси помітили скелю, що стриміла з води на віддалі з півкабельтова, але навальний вітер мчав нас просто на неї, і корабель вмить розбився. Шістьом, і мені в тому числі, пощастило спустити на воду човен і оминати і корабель, і ту скелю. Ми гребли, за моїми підрахунками, ліги¹¹ зо три, доки виснажилися зовсім, бо сили наші виснажила вже робота на кораблі. Далі ми пустилися на волю хвиль, і за півгодини ураган з півночі перекинув наш човен. Що сталося з моїми товаришами з човна і з тими, що врятувалися на скелі або залишилися на судні, – сказати не можу, але гадаю, що всі вони загинули. Я плив навмання, підштовхуваний вітром та припливом, раз у раз шукаючи ногами дна і не знаходячи його. Кінець кінцем, знесилившись і не маючи більше сил боротися, я раптом відчув, що стою на міліні. Під той-таки час помітно встух і шторм. Дно тут було таке полого, що я брів щось із милю, перш ніж під восьму годину вечора дістався берега. Я пройшов ще з півмилі, але не бачив ознак ні житла, ні людей, а може, знесилений, не помітив їх. Я був страшенно втомлений; і втома, спека та півпінти бренді, що я випив, покидаючи корабель, схилили мене до сну. Я ліг на низеньку, м'яку траву і заснув таким міцним сном, яким не спав ніколи за свого життя. Спав я щонайменше дев'ять годин, бо, коли прокинувся, був уже білий день. Я хотів підвестись, але не спромігся й ворухнутись¹²: я лежав на спині, а мої руки та ноги були міцно з обох боків прив'язані до чогось на землі, так само, як і моє довге, цупке волосся. Відчував я й тоненькі шворки на всьому тілі від пахов до стегон. Я міг дивитися лише вгору; сонце починало вже припикати, і світло його сліпило мене. Навкруги чути було якийсь гомін, але виявити його причину я не міг, бо, лежачи в такій позі, бачив тільки небо. Незабаром щось живе заворушилося на моїй лівій нозі, і, поволі посуваючись уперед, опинилося в мене на грудях, а потім підійшло майже під саме підборіддя. Спустивши очі, я вздрів чоловічка, дюймів шести на зріст¹³, із луком та стрілою в руках і з сагайдаком за плечима. Слідом за ним сунули, здавалося мені, принаймні ще сорок таких самих чоловічків. Вражений украй, я так голосно скрикнув, що всі вони з переляку кинулися врозтіч і, як я довідався згодом, дехто навіть забився, зіскакуючи з мене на землю. А втім, вони скоро повернулись, і один із них, наважившись стати так, аби бачити все моє обличчя, на ознаку здивування підніс угору руки і верескливо, але цілком виразно згукнув: «Гекіна дегул!» Ці слова, багато разів повторені іншими, були тоді для мене незрозумілі. Тим часом, як легко може уявити собі читач, я лежав у дуже незручній позі. По довгих спробах мені пощастило нарешті розірвати шворки і витягти з землі кілки, до яких було прив'язано мою ліву руку, бо, піднісши її до свого обличчя, я зрозумів, як вони зв'язували мене. Разом із тим, шарпонувши головою, що завдало мені невимовного болю, я трішки звільнив своє волосся зліва і міг уже повернути дюймів на два шию, але чоловічки втекли раніше, ніж я встиг упіймати їх. Потім своїми пронизливими голосами вони здійняли

¹¹ Ліга – близько трьох англ. миль.

¹² Я хотів підвестись, але не спромігся й ворухнутись... – Вся наступна сцена була інспірована схожим епізодом з твору римського письменника Філострата Флавія (178—248) «Образи» («Eikones»), де розповідається, як войовничі пігмеї йдуть штурмом на сплячого Геркулеса. Цю аналогію першим помітив В. Скотт. Тут і далі Свіфт вільно черпає із скарбниці античної і всієї європейської літератури, шукаючи яскравих епізодів.

¹³ ...вздрів чоловічка, дюймів шести на зріст. – 1 дюйм – 2,54 см. Наводимо інші англійські виміри, якими постійно користується Свіфт: 1 фут – 30,48 см; 1 ярд – 91,44 см; кабельтов – 185,2 м; 1 миля – 1609,33 м; ліга (морська) – 5,65 км; 1 фунт – 453,59 г; 1 пінта – 0,57 л; галон – 4,5 л.

галас, а коли він ущух, один із них голосно сказав: «Толго фонак», і в ту ж таки мить я відчув, як у мою ліву руку ввігналися близько сотні стріл, вколовши її, наче голки. Крім того, вони вистрелили в повітря, як ми в Європі стріляємо з гармат, і багато стріл впали мені на тіло (хоч я й не відчув їх), а деякі влучили в саме обличчя, яке я відразу ж прикрив лівою рукою. Від цієї зливи стріл я аж заревів з болю і знову почав робити спроби звільнитися; чоловічки тоді випустили ще більше стріл, а деякі намагалися списами колоти мене в боки. На щастя, на мені була куртка з буйволячої шкіри, якої вони не могли проштрикнути. Я збагнув, що найрозсудливіше буде лежати поки що тихо, а вночі за допомогою вільної лівої руки визволитися зовсім. Мені здавалося, що коли і всі тубільці такого ж розміру, то я подужаю і численнішу армію. Але доля судила інакше. Помітивши, що я не рухаюся, чоловічки перестали стріляти. Гамір, який долітав до мого слуху, свідчив, що кількість їх збільшувалась, а ярдів з чотири від мене, саме проти мого правого вуха, чути було стукіт, що тривав уже цілу годину. Повернувши шию, наскільки дозволяли кілки та шворки, я помітив поміст фути на півтора заввишки, з двома чи трьома сходами, що вільно вміщав чотирьох тубільців. Звідти один із них – певно, якась поважна особа – виголошував до мене довгу промову, з якої я не второпав ані складу. Слід, правда, згадати, що, розпочинаючи її, він тричі крикнув: «Лангро дегул сан!» (ці слова, так само, як і наведені вище, повторено і пояснено мені згодом). Одразу ж по тому до мене підійшли щось із п'ятдесят тубільців, розрізали нитки, якими було прив'язано мою голову зліва, і тим дали мені змогу повернути її праворуч і бачити промовця та всі його рухи. На вигляд це був чоловік середнього віку, нібито вищий на зріст за тих трьох, що супроводжували його. Один із останніх, трішки довший за мій середній палець, тримав йому шлейф, а двоє інших підтримували його з боків. Він промовляв як справжній митець, і в його фразах я вчував і загрози, і обіцянки, і співчуття, і люб'язність. Я відповів небагатьма словами, але найчемнішим тоном, знявши вгору ліву руку й звівши очі до сонця, немов закликаючи його за свідка. Не маючи ні крихти в роті вже кілька годин перед тим, як покинути корабель, і майже помираючи з голоду, я так піддався вимогам природи, що не міг утриматись і не виявити нетерплячки (мабуть, усупереч суворим правилам чемності), кілька разів поклавши пальця на губи на знак того, що хочу їсти. Гурго (так звать вони великого лорда, як я довідався згодом) зрозумів мене дуже добре. Він зійшов із помосту, звелів притулити до мене багато драбин, і ними до мого рота полізли сотні тубільців з кошиками їстівного, що його звелів зготувати та прислати мені король, як тільки дістав перші відомості про мене. Я розсмакував, що то – м'ясо різних тварин, але не міг розібрати, яких саме. Там були і стегна, і лопатки, і полядвиці, порубані як баранина і дуже добре приготовані, тільки менші за жайворонкове крило; я ковтав їх по два, а то й по три разом, заїдаючи трьома буханцями хліба, кожен з мушкетну кулю завбільшки. Чоловічки підносили мені їжу так швидко, як могли, і тисячею способів виявляли своє здивування з мого апетиту та зросту. Потім я подав знак, що хочу пити. Бачивши, як я їм, вони зрозуміли, що малою кількістю питва мене не задовольнити, і, будучи найвигадливішим народом у світі, дуже спритно підкотили до моєї руки одну з найбільших своїх бочок і вибили в ній дно. Я вихилив її одним духом, бо там містилося менше півпінти легкого вина, яке скидалося на бургундське, але було куди смачніше. Випивши так само і другу бочку, я на мигах показав, що хочу ще, але вина в них більше не було. Побачивши ці дива, чоловічки з радіщів почали стріляти з луків і, витанцювуючи на моїх грудях, раз у раз повторювали, як і спершу: «Гекіна дегул!». Вони знаком запропонували мені скинути вниз обидві бочки, попередивши спершу тих, що стояли внизу, голосними криками: «Борач мівола!», а коли побачили в повітрі обидві посудини, пролунав загальний вигук: «Гекіна дегул!». Признаюсь, почувавши на своєму тілі тих чоловічків, мені не раз кортіло схопити в жменю сорок чи п'ятдесят із них, що перші повернуться під руку, і кинути на землю. Пам'ятаючи, однак, чого я зазнав (воно, ймовірно, було не найгіршим із того, що вони могли ще мені зробити), і дану мною обіцянку (так тлумачив я свою принижену поведінку), я тієї ж миті відмовився від свого наміру. До того ж я вважав

себе зв'язаним вдячністю до людей, які поводитися зі мною з такою гостинністю і так щедро частували мене. У думках своїх я не міг не дивуватися з безбоязкості цих маленьких істот, що наважувались підніматися й походжати по моему тілу, коли одна з моїх рук була вільна, і не тремтіли перед постаттю такого гігантського створіння, яким я мусив їм здаватися. Трохи згодом, коли вони побачили, що я не прошу більше їсти, переді мною, за дорученням його величності, з'явився якийсь поважний урядовець. Його ясновельможність, піднявшись по моїй правій нозі, наблизився до мого обличчя в супроводі почту осіб із десяти і, підсунувши мені під самісінькі очі вірчий лист за королівським підписом, хвилин десять говорив зі мною без будь-яких ознак невдоволення, але дуже рішучим тоном. Промовляючи, він часто показував пальцем, як виявилось потім, у напрямку столиці, що лежала за півмилі звідси і куди королівська рада ухвалила перевезти мене. Я відповів небагатьма словами, яких, проте, не зрозуміли, і вільною рукою кілька разів торкнувся другої (але поверх його ясновельможності, бо боявся зачепити його чи когось із його почту), а тоді своєї голови та тіла на знак того, що хочу бути вільним. Він, здається, досить добре зрозумів мене, бо заперечливо похитав головою та рухом руки пояснив, що мене відвезуть до столиці як полоненого. Разом із тим знаками він дав мені зрозуміти, що я матиму вдосталь пити та їсти і що зі мною добре поводитимуться. Після того я ще раз подумав про спробу розірвати мої пута, але, знову відчувши пекучий біль од стріл у руках та на обличчі (вони були в пухирях, а багато дротиків там ще лишилося) і помітивши, що ворогів моїх більшає, я на мигах показав їм, що вони можуть робити зі мною що хочуть. Гурго з почтом пішли, чемно вклонившись, у дуже веселому настрої. Незабаром я почув крики, серед яких голосно повторювалися слова: «Пеплом селян», і біля мого лівого боку закомашилося безліч людей, які попустили мені шворки так, що я міг повернутися на правий бік і дати собі полегшення, помочившись. Помочився я дуже рясно і здивував тим людців, які, здогадавшись з моїх рухів, що я збираюся робити, в ту ж мить розступилися на обидва боки, щоб уникнути бурчака, який лився з мене з таким шумом та силою. Перед тим вони намастили мені обличчя й руки якоюсь маззю, що дуже приємно пахла, і біль, заподіяний стрілами, за кілька хвилин ущух. Усе це на додаток до їхніх дуже поживних страв та питва схилило мене на сон. Я спав щось із вісім годин, як довідався згодом, і те було не дивно, бо лікарі, з наказу імператора, підсипали сонного зілля в бочку з вином.

Здається, тубільці, як тільки мене знайшли на березі, де я спав, добувшись суходолу, про це негайно, спеціальним гінцем, повідомили імператора, і на засіданні ради ухвалили зв'язати мене описаним вище способом (зроблено це вночі, коли я спав), прислати мені багато їжі та питва і приготувати машину, щоб перевезти мене до столиці. Ухвала ради приставити мене в столицю може здатися надто сміливою і небезпечною, і я певен, що в таких обставинах її не наслідував би жоден європейський монарх. На мою думку, проте, вона надзвичайно розумна і великодушна. Адже якби вони схотіли вбити мене сонного своїми списами та стрілами, я неминуче прокинувся б од першого ж дотику, розлютившись, подер би всі мотузки, і вони, не спроможні боронитися, не могли б чекати собі пощади.

Людці ті – видатні математики і, підтримувані та заохочувані своїм імператором, відомим протектором наук, досягли особливих успіхів у механіці. У цього монарха багато машин на колесах, аби перевозити дерева та інші великі вантажі. Він часто будує величезні військові кораблі, деякі до дев'яти футів завдовжки, в місцевості, де росте будівельне дерево, звідки його цими машинами перевозять ярдів за триста-чотириста до моря. П'ятсот інженерів і теслярів, як тільки було ухвалено приставити мене в столицю, зараз же заходилися будувати щонайбільшу машину, яку будь-коли бачили в цій країні. То була дерев'яна платформа дюймів на три від землі та футів сім завдовжки й чотири завширшки, покладена на двадцять два колеса. Всю цю роботу виконали протягом чотирьох годин по моему прибутті на острів, і поява машини саме й викликала гомін, який я чув, прокинувшись. Її поставили поруч зі мною. Але найбільші труднощі були в тім, щоб підняти мене й покласти на платформу. Для цього вони поставили вісімдесят стовпів в один фут заввишки і гачками з канатом (що був не товщий за нашу мотузку) зачепили за мотузки, які робітники обв'язали круг моєї шиї, рук, ніг і тулуба. Дев'ятсот найдужчих робітників тягли мотузки, просунуті в баранці, почеплені до стовпів, і за три години я лежав уже на платформі, щільно прив'язаний до неї. Про все це мені розповіли згодом, бо під час усієї тієї операції я спав глибоким сном, у який поринув від підсипаного до мого питва снодійного зілля. Тисяча п'ятсот найбільших імператорських коней, кожен чотири з половиною дюйми заввишки, перевозили мене до столиці, до якої, як я казав, було півмилі.

Години через чотири від початку нашого переїзду мене розбудив один дуже кумедний випадок. Коли платформа спинилася на хвилину, бо треба було полагодити щось, двоє чи троє молодих тубільців зацікавились, який я маю вигляд, коли сплю. Вони здерлися на машину і обережно наблизилися до мого обличчя. Один із них, гвардійський офіцер, засунув мені досить далеко в ліву ніздрю вістря своєї піки, яке залоскотало мене неначе соломинка; я чхнув і прокинувся, вони ж непомітно зникли, але про причину мого раптового прокинення я довідався тільки через три тижні. До вечора ми їхали, а на ніч спинилися, обабіч платформи стало по п'ятсот гвардійців – половина зі смолоскипами, а решта з луками та стрілами наготові, щоб стріляти, тільки я поворухнувся. На світанку ми поїхали далі й до полудня були вже за двісті ярдів від столиці. Тут нас зустрів імператор із царедворцями, але міністри, боячись за життя його величності, вірадили його наражатися на небезпеку й забиратися на моє тіло.

На площі, де зупинився екіпаж, стояв старовинний храм, що його вважали за найбільший у цілому королівстві. Кілька років тому, осквернений жахливим убивством, він утратив для цього релігійного народу своє значення, і його почали використовувати як звичайний будинок, винісши звідти все начиння та церковні оздобы. Цю будівлю й призначено було мені на оселю. Крізь головні північні двері, що мали чотири фути заввишки і два завширшки, я вільно міг пролізти всередину храму. Обабіч дверей, дюймів на шість від землі, було по невеликому вікно. Крізь ліве вікно двірські ковалі просунули дев'яносто один ланцюжок, на зразок тих, що на годинниках європейських дам, і майже такі ж завдовжки, і прикріпили їх тридцятьма шістьма замками до моєї лівої ноги. Через дорогу, футів за двадцять від храму, стояла не менш як п'ятифутова башта. Сам я не бачив, але чув від інших, що імператор із багатьма вельможами зійшов на башту і звідти дивився на мене. Переказують, що з міста з тою ж метою вийшли понад сто тисяч мешканців, і я думаю, що принаймні десять тисяч їх на драбинах здерлися того дня на мене, незважаючи на сторожу. Невдовзі, щоправда, це було заборонено наказом під загрозою смертної кари. Переконавшись, що визволитися з ланцюгів буде мені надсилу, майстри перерізали всі мотузки на моєму тілі, після чого я звівся на ноги в найсумнішому настрої, що будь-коли був у мене. Бракує слів описати подив людей і гамір, який вони зняли, побачивши, що я підвівся і ходжу. Ланцюги на моїй лівій нозі були зо два фути завдовжки і дозволяли мені не тільки ходити туди і сюди, описуючи півколо, а, закріплені на чотири дюйми від дверей храму, давали змогу заповзати всередину його і лежати там, простягнувшись на весь зріст.

Розділ II

Імператор Ліліпути в супроводі багатьох вельмож приходить подивитися на автора в його ув'язненні. Опис особи та одягу імператора. Щоб навчати автора їхньої мови, до нього призначено вчених. Його лагідна поведінка здобуває йому ласкаве до нього ставлення. Кишені його обшукують і відбирають шаблю та пістолети.

Підвівшись, я роздивився навкруги і мушу сказати, жоден краєвид не пестив мені очей більше, як той, що розстилався оце переді мною. Вся місцевість здавалася суцільним садом, а обгороджені лани, майже кожен сорок квадратних футів завбільшки, нагадували грядки з квітами. Ці лани чергувалися з лісами, де найвищі дерева, на мою думку, мали сім футів заввишки. Ліворуч від себе я бачив місто, що мало вигляд театральної декорації.

Уже кілька годин мене надзвичайно мучила природна потреба, і це не дивно, бо минуло майже два дні відтоді, як я сховався до вітру востаннє. Я вагався між необхідністю та соромом. Найкраще, що я міг придумати, було залізти в мій будинок. Так я й зробив і, зачинивши по собі двері та відійшовши від них, скільки дозволяла довжина ланцюга, звільнив своє тіло від тягаря, що непокоїв його. Але то був єдиний раз, коли я вчинив так неохайно, і читач, сподіваюся, пробачить його мені, розважно та безсторонньо обміркувавши тодішнє моє скрутне становище. Потім я завжди робив це, як тільки вставав, просто неба, відійшовши від свого будинку на довжину всього ланцюга. Потребу свою я задовольняв щоранку, перед тим, як приходило товариство, і двоє спеціально приставлених для цього слуг вивозили огидний послід на тачках. Я не спинявся б так довго на питанні, з першого погляду, мабуть, не дуже важливого, якби не вважав за потрібне виправдатися перед світом щодо охайності, що її, як я чув, дехто з моїх ворогів при всякій нагоді охоче бере під сумнів.

Коли цей акт відбувся, я вийшов зі свого будинку, відчуваючи потребу в свіжій повітрі. Імператор тим часом зійшов із башти і верхи наближався до мене. Це могло коштувати йому дорого, бо хоч як добре був вимуштраваний його кінь, але, побачивши таку незвичайну постать – якусь рухому гору, – він злякався і став дибки. На щастя, його величність – чудовий їздець і всидів у сідлі, поки підбігли царедворці, захопили коня за вуздечку й допомогли імператорові злізти. Зійшовши на землю, він із великим здивуванням розглядав мене з усіх боків, не підходячи, проте, ближче як на довжину мого ланцюга. З його наказу двірські кухарі та різники, що були вже напоготові, підвезли до мене на спеціальних візках їжу та напої й поставили їх так, аби я міг дістати. Я взяв ці візки й хутко спорожнив їх. На двадцяти було повно м'яса, на десяти – питва. Кожного візка із м'ясом ставало мені на два чи три добрих ковтки, а вино з десяти череп'яних посудин я вилив просто у візок, випив його одним духом; так само зробив і з рештою. Імператриця, молоді принци та принцеси з двірськими дамами сиділи спершу в кріслах віддалік, а після пригоди з конем усі вони встали й підійшли ближче до імператора, якого я зараз опишу. Він майже на ширину мого нігтя вищий за першого-ліпшого зі своїх підданців, і саме це мусить викликати у глядача особливу пошану до нього. В імператора різкі мужні риси обличчя з австрійською губою й орлиним носом¹⁴. У нього оливкового кольору шкіра, ставна постать, пропорційні частини тіла, руки та ноги, граціозні рухи й велична постава. Він не такий уже молодий – має двадцять вісім років і дев'ять місяців, королює щось із сім років і королює щасливо та здебільшого переможно. Щоб краще бачити його, я ліг на бік, і його обличчя було тоді на одному рівні з моїм. Він стояв ярдів за три від мене, потім я не раз брав його на руки і тому не можу помилятися в моєму описові. Його вбрання було дуже звичайне та однобарвне і

¹⁴ В імператора різкі мужні риси обличчя з австрійською губою й орлиним носом. – За задумом Свіфта, імператор ліліпутів – це англійський король Георг I (на троні з 1714 по 1727 р.); проте Георг мав інший вигляд: маленький на зріст, вайлуватий.

являло собою щось середнє між азіатським та європейським одягом. На голові мав він легкий золотий шолом, прикрашений самоцвітами, з плюмажем. На випадок, коли б я звільнився, він тримав у руці, щоб захищатися, витягнений із піхов меч дюймів три завдовжки. Піхви та держало його були всіяні діамантами. Голос імператора верескливий, але такий ясний і виразний, що я добре чув його, навіть стоячи на повний зріст. Дами й придворні були розкішно вдягнені, і місце, де вони стояли, нагадувало розстелену на землі спідницю, гаптовану сріблом і золотом. Його величність раз у раз звертався до мене; я відповідав йому, але ні він, ані я не розуміли один одного. Тут же було багато священиків та юристів (судячи з їхнього одягу), яким велено було розмовляти зі мною, і я говорив до них усіма мовами, які знав хоч трохи, в тому числі німецькою, голландською, латинською, французькою, іспанською, італійською, але без наслідків. Через дві години імператор і почет повернули до міста, і я залишився сам під доглядом великого загону солдатів, що мали охороняти мене від настирливості, може, і лихих вчинків черні. Юрба безцеремонно тиснулася навколо, а коли я сидів біля дверей свого будинку, деякі наважилися навіть вистрелити в мене, і одна стріла мало не влучила мені в ліве око. Полковник наказав схопити шістьох заводіяк і визнав за найкращу кару віддати їх зв'язаних у мої руки. Підштовхувані тупими кінцями солдатських списів, злочинці наблизилися до мене. Я взяв усіх їх у жменю, а потім, поклавши п'яťох із них у кишеню мого камзола, вдав, ніби хочу з'їсти живцем шостого. Бідолаха відчайдушно репетував, а полковник та офіцери дуже хвилювались, особливо побачивши, що я видобув із кишені ножика. Та я хутко заспокоїв їх, бо, приязно дивлячись на полоненого, розрізав ножем мотузки, якими його було зв'язано, і обережно пустив на землю. Він одразу втік. Так само зробив я і з іншими, дістаючи їх одного по одному з кишені, і побачив, що моя великодушність справила гарне враження на солдатів та народ і дуже прислужилася мені згодом при дворі.

Проти ночі я не без труднощів увіз у мій будинок, де ліг просто на долівку, і робив так протягом двох тижнів, доки не був готовий матрац, замовлений для мене імператором. На возах привезли шістьсот звичайного розміру матраців. Сто п'ятдесят їх зшили докупи в моєму ж будинку, зробивши з них один, що підходив мені й довжиною, і шириною. Таких матраців

було покладено один на один четверо, хоч я міг обійтися й без них, бо підлога в храмі була з м'якого каменю. За таким самим розрахунком пошили мені простирадла та ковдри, досить пристойні, як на людину, що стільки часу жила поневіряючись.

Коли про моє прибуття стало відомо в усій імперії, то подивитися на мене посунуло стільки заможного, ледачого й цікавого люду, що багато селищ спорожніли зовсім, і, якби не видано було спеціального імператорського декрету, сільське та хатне господарство країни могло б зазнати збитків. Декрет цей наказував, щоб усі, хто бачив мене один раз, негайно ж поверталися додому, і забороняв підходити до моєї оселі ближче, ніж на п'ятдесят ярдів без особливого дозволу від двору, чиновники якого заробили на цім чимало грошей.

Тим часом імператор часто скликав державну раду обговорювати питання про мою подальшу долю і – як я пізніше довідався від одного мого приятеля, особи вельми поважної і втаємниченої в усі секрети, – двір дуже турбувало питання про те, що робити зі мною. Боялися, щоб я не визволився, але й утримування моє обходилося дуже дорого і могло б викликати голод. Іноді рада постановляла заморити мене голодом або принаймні обсіпати мені лице та руки отруйними стрілами, але такий план викликав побоювання, що величезний труп, гниючи, спричиниться до пошестей у столиці, які, можливо, поширяться і на ціле королівство. Під час цих нарад до дверей великої зали ради підійшли кілька офіцерів, і двоє з них, впущені туди, розповіли про щойно згаданий випадок із шістьма злочинцями. Це справило таке сприятливе враження на його величність і на всю раду, що зараз-таки було видано імператорський наказ, який зобов'язував усі села на дев'ятсот ярдів від столиці доставляти для мене щоранку шість корів, сорок овець та різну живність разом із відповідною кількістю хліба, вина та інших напоїв. Платили за них зі скарбниці його величності, бо цей монарх живе переважно прибутками від своїх маєтків, і рідко, хіба в найважливіших випадках, бере допомогу від своїх підданців, зобов'язаних виступати на війну за нього, озброївшись власним коштом. Прислужувати мені призначено шістсот осіб, які діставали чималу платню, достатню для їхнього утримування, і жили у зручних наметах, поставлених для них обабіч моїх дверей. Триста кравців дістали розпорядження пошити мені вбрання за місцевою модою; шестеро найвизначніших учених мусили навчити мене їхньої мови, і, нарешті, всіх коней з імператорських стаєнь, так само, як і коней двораків та гвардійську кавалерію, мали часто муштрувати в моїй присутності, щоб призвичаїти до мене. Всі ці накази негайно було виконано, і за три тижні я зробив великі успіхи у вивченні їхньої мови. Під той час імператор не раз ушановував мене своїми візитами і любив бути присутнім на лекціях, що їх давали мені мої вчителі. Ми почали вже сяк-так розмовляти з імператором. Перші слова, які я вивчив, висловлювали моє бажання, щоб він ласкаво повернув мені волю, і їх, схиливши коліна, я повторював щодня. Як я зрозумів, імператор відповів, що це справа часу, що розв'язати її він може тільки по згоді з радою і що я мушу «люмос келмін песо десмар лон Емпосо», тобто мушу запрягтися жити в мирі з ним і його державою. Проте він обіцяв, що зі мною поводитимуться цілком пристойно, і радив заслужити своєю поведінкою симпатію до себе з боку його – імператора – і його підданців. Він просив, аби я не ображався, коли б він звелів спеціальним чиновникам обшукати мене. В мене, мовляв, напевно, є зброя, що мусить бути небезпечна, якщо відповідає розмірам такої колосальної особи. Я відповів, що його величність може заспокоїтись і що я ладний роздягтися тут же перед ним і повивертати всі мої кишені. Все це я переказав почасти словами, а почасти на мигах. Імператор відповів, що, згідно з законами держави, обшук зроблять двоє його чиновників, і додав, що зробити його, він знає, вони можуть лише з моєї згоди та з моєю допомогою; отже, певний мого благородства та справедливості, він з довірою передає їх мені до рук; все відібране в мене буде повернено, коли я вертатимусь додому, або буде куплено за цінами, які я сам маю встановити. Взявши в руки обох чиновників, я поклав їх спершу в кишені мого камзола, а тоді в усі кишені, крім двох: для годинника та одної потайної, якої я не хотів давати обшукувати, бо в ній лежало кілька дрібних, потрібних тільки мені, речей. В одній із жилетних кишень був мій

срібний годинник, а в другій – гаман з кількома золотими монетами. Ці джентльмени, маючи при собі пера, чорнило й папір, склали докладний список усього, що бачили¹⁵, а закінчивши роботу, попросили пустити їх на землю для доповіді імператорові. Акт, що подали вони про наслідки обшуку, перекладений мною згодом англійською мовою, був дослівно такий:

«По-перше, у правій кишені камзола Чоловіка-Гори (так я перекладаю слова «Квінбус Флестрін») ми, якнайпильніше обшукавши, знайшли тільки шмат цупкого полотна, якого вистачило б укрити, як килимом, парадну залу вашої величності. В лівій знайдено величезну срібну скриню з таким самим віком, що його ми, обшукувачі, не могли зрушити. Ми попросили підняти віко, і один з нас, влізши всередину, опинився по коліна в якомусь поросі, що, злетівши вгору, до наших облич, змусив нас обох довго чхати. В правій кишені жилета виявлено величезний стос білої тонкої речовини як три людини завтовшки, обв'язаний грубим канатом і вкритий чорними знаками, кожен у півдолоні завбільшки, що їх ми смиренно дозволяємо собі вважати за літери. В лівій кишені лежала якась машина з дванадцятьма довгими палями на спинці, на зразок огорожі перед палацом вашої величності. Гадаємо, що ним Чоловік-Гора розчісує собі волосся, але ми не питали його про це, бо порозумітися з ним дуже важко. В більшій кишені з правого боку його середньої покритишки (так я перекладаю слово «ранфуло», яким назвали мої штани) ми побачили порожній залізний стовп з людиною завбільшки, з'єднаний з куском дерева ще більшого розміру; з одного боку стовпа випиналися величезні шматки заліза, вирізані у вигляді дивних фігур, призначення яких ми не знаємо. Така ж машина була й у лівій кишені. В меншій, правій, кишені лежало кілька круглих, плескатих речей з білого та червоного металу різного розміру. Білі, зроблені, здається, із срібла, були такі важкі та великі, що ми з товаришем ледве підняли їх. У лівій кишені були два чорні стовпи неправильної форми; нам важко було дістати їх верха, коли ми стояли насподі його кишені. Один з них, здавалося, зроблений із суцільної брили, а на верхньому кінці другого була якась біла, кругла річ, з дві наші голови завбільшки. В кожен зі стовпів закладено величезну сталеву пластину, яку ми змусили його показати нам, бо боялися, чи не небезпечні то знаряддя. Він витяг їх і сказав, що у своїй країні одною з них він звичайно голить собі бороду, а другою – ріже страви. Там же були ще дві кишені, куди ми не могли ввійти, і які він називає годинниковими. Вони являють собою два великі розрізи в його середній покритишці, дуже стиснуті черевом. З правої кишені звисав довгий срібний ланцюг з якоюсь чудною машиною, що лежала на дні кишені. Ми звеліли йому видобути те, що було прикріплене до цього ланцюга, і воно видалося кулею – внизу срібною, а зверху – зробленою з якогось прозорого металу. На прозорому боці ми побачили чудні знаки, розташовані колом, але доторкнутися до них не змогли, бо нашим пальцям заважала та прозора речовина. Він прикладав машину нам до вух, і ми чули безперервний шум, як од водяного млина. Вважаємо, що то якась невідома тварина або ж його бог. Схиляємося більше до останньої думки, бо він запевняв нас (наскільки ми могли зрозуміти, бо висловлює він свої думки дуже погано), що не робить майже нічого, не порадившись з ним. Він називає це своїм оракулом і каже, ніби воно показує йому час кожного його вчинку. З лівої годинникової кишені він вийняв сітку з рибальський невід завбільшки, але зроблену так, що відкривається і закривається вона як гаманець і править йому за нього. Всередині ми знайшли кілька монет із жовтого металу, котрі, якщо вони дійсно золоті, мусять мати колосальну вартість.

Обшукавши пильно з наказу вашої величності всі його кишені, ми помітили навколо його поперека черес із шкіри якоїсь велетенської тварини. З правого боку на ньому висіла довга шабля, уп'ятеро довша за середній людській зріст, а з лівого – торба, або ладівниця з

¹⁵ Ці джентльмени (...) склали докладний список усього, що бачили... – Натяк на діяльність таємного комітету, на чолі якого стояв Роберт Волпол, перший міністр за Георга I. Комітет розслідував інтриги якобитів – прихильників повернення на англійський престол Якоба II Стюарта. Необхідність створення комітету була викликана тим, що реноме Георга постійно погіршувалося через те, що він зовсім не знав англійської мови, внаслідок чого зростала популярність вигнаного Якоба (*Див.*: Англія в памфлеті..., с. 345, 509). Глузування з Р. Волпола траплялися в комедіях Дж. Гея і Г. Філдінга.

двома відділеннями. В кожному з них умістилося б троє ваших підданців. В одному відділенні було багато куль з людську голову завбільшки, з дуже важкого металу; щоб підняти їх, треба великої сили. У другій лежала купка чорних зерняток, доволі дрібних і легких, які ми брали по п'ятдесят штук у жменю.

Тут точно перелічено все, знайдене на тілі Чоловіка-Гори, що поводився з нами чемно, з великою пошаною, гідною представників вашої величності. Підписано й закріплено печаткою четвертого дня вісімдесят дев'ятого місяця щасливого королювання вашої величності.

Клефрін Фрелок, Марсі Фрелок»).

Вислухавши цей список, імператор у вишуканих, щоправда, виразах запропонував мені здати йому деякі із зазначених речей. Насамперед він назвав мою шаблю, піхви й усе, що було при них. Тим часом трьом тисячам добірних вояків (які того дня охороняли його) він звелів оточити мене на певній відстані й мати наготові стріли та луки; але я того не помітив, бо очі мої були втуплені в його величність. Далі він побажав, аби я витяг шаблю з піхов, і хоч вона й узялася трішки іржею, але коли я став вимахувати нею, заблищала проти сонця так, що все військо скрикнуло чи то з ляку, чи то з несподіванки. Його величність, що був найвідважнішим монархом, злякався менше, ніж я міг сподіватися. Він звелів мені вкласти шаблю в піхви й кинути її якомога обережніше на шість ярдів від кінця мого ланцюга. Далі він звелів показати один із порожніх стовпів, як назвав він мої пістолети. Я видобув одного, на бажання його величності, пояснив його призначення і зарядив самим порохом, що, на щастя, не змок у щільно закритій порохівниці (для цього кожен розсудливий моряк уживає спеціальних заходів). Попередивши імператора, щоб він не лякався, я вистрелив у повітря. Це справило враження куди більше, ніж шабля. Сотні людей попадали, наче мертві, і навіть імператор, хоч і втримався на ногах, деякий час не міг прийти до тями. Я віддав обидва пістолети разом із порохівницею та кулями і просив тримати порох якнайдалі від огню, щоб він не спалахнув від якоїсь іскорки й не висадив тоді в повітря палац його величності. Так само передав я й мого годинника. Імператор дуже зацікавився ним, оглянув його і звелів двом найбільшим на зріст гвардійцям віднести його, просунувши крізь вушко палицю, на зразок того, як в Англії носять бочки з елем. Йому вельми сподобались безнастанний шум механізму та рух хвилинової стрілки, що його він виразно бачив, бо зір у них гостріший за наш. Від своїх учених він зажадав пояснень. Читач легко уявить собі, скільки різних думок довелося йому вислухати і, хоч я й не дуже розумів їх, повірить, що думки ті були плутані й далекі від правди. Потім я передав їм срібні та мідні монети, гаман, бритву, гребінець, срібну табакерку, носову хусточку і записник. Шаблю, пістолети та порохівницю відвезли в державні склепи, а решту мого добра повернули мені.

Я казав уже про мою потаємну кишеню, якої не помітили обшукувачі, де лежали окуляри (ними я, через слабкість своїх очей, іноді користуюся) кишенькова підзорна труба та кілька дрібничок. Вони не становили ніякого інтересу для імператора, і через це я вважав, що маю право не показувати їх, боячись до того ж, аби мені їх не попсували або не загубили.

Розділ III

Автор дуже оригінальним способом розважає імператора та його придворних обох статей. Опис двірських розваг у ліліпутів. Авторіві, на певних умовах, дають волю.

Моя лагідність і добра поведінка так вплинули на імператора з його придворними, армію й увесь народ, що я почав сподіватися незабаром здобути собі волю. Я вживав усіх можливих заходів, аби підтримувати прихильне до себе ставлення. Тубільці поступово перестали лякатися мене. Іноді я лягав долі й дозволяв п'ятьом-шістьом людям танцювати на моїй долоні; і нарешті навіть хлопчики та дівчатка насмілювались гратися в піжмурки в моєму волоссі. Я досяг добрих успіхів у вивченні їхньої мови й міг уже розуміти їх та розмовляти з ними. Одного разу імператорові спало на думку потішити мене видовищем місцевих ігор, у яких вони перевершують усі відомі мені нації і спритністю, і розкішшю. Найбільш розважили мене канатні танцюристи, що виконують свої вправи на тоненькій білій нитці зо два фути завдовжки, натягненій на висоті дванадцяти дюймів од землі. На цім дійстві я, з дозволу терплячого читача, трохи зупинюся.

У грі беруть участь лише кандидати на якусь високу посаду або ті, хто домагаються зажити великої ласки при дворі. Вони вправляються в цім мистецтві змалку і не завжди бувають хорошого роду або добре виховані. Коли через смерть чи через неласку (що трапляється часто) хтось звільняє високу посаду, то п'ять-шість кандидатів просять в імператора дозволу розважити його та двір, танцюючи на канаті, і хто підстрибне найвище і не впаде, той дістає посаду. Дуже часто навіть найголовніші міністри дістають наказ показати свою спритність і довести імператорові, що вони не втратили своїх здібностей. Флімнеп, державний скарбник, підстрибував на натягнутому канаті принаймні на дюйм вище від усіх інших вельмож імперії¹⁶. Я бачив його стрибки на дошці, покладеній на канат, не товщій за нашу звичайну англійську шворку. Мій друг, Релдресель, перший секретар таємної ради, посідає – на мою, якщо вона безстороння, думку – друге після скарбника місце. Решта великих урядовців далеко нижчі своїм умінням.

Нещасні випадки часто супроводжують ці розваги; про багато з них згадують ще й досі. Я на власні очі бачив, як двоє чи троє конкурентів поламали собі ноги. Але небезпека стає куди більшою тоді, як виявляти свою вправність випадає міністрам. Намагаючись перевершити самих себе і своїх колег, вони занадто ризикують, і мало хто з них не падав двічі, а то й тричі. Переказували, що за рік чи два перед моїм прибуттям державний скарбник Флімнеп не скрутив собі в'язи лише тому, що, падаючи, потрапив на королівську подушку, яка випадково лежала на землі й послабила удар.¹⁷

Є в них ще й така розвага, яка влаштовується дуже рідко і тільки в присутності імператора, імператриці та прем'єр-міністра. Імператор кладе на стіл три тонкі шовкові нитки у шість дюймів завдовжки: одну – синю, другу – червону і третю – зелену, що стають за нагороду тим, кого імператор захоче відзначити своєю ласкою¹⁸. Церемонія відбувається у великій тронній залі, де кандидатів піддають іспитам зі спритності, дуже відмінним від іспитів у будь-якій іншій країні Старого чи Нового Світу. Імператор тримає в руках ціпок горизонтально,

¹⁶ Флімнеп, державний скарбник, підстрибував на натягнутому канаті... вище від усіх інших вельмож імперії... – Висміюється політична спритність і безпринципність Р. Волпола.

¹⁷ Флімнеп не скрутив собі в'язи лише тому, що, падаючи, потрапив на королівську подушку... – Мається на увазі покровительство герцогині Кендельської, коханки Георга I, завдяки якій Волпол повернув собі пост міністра після тимчасової відставки.

¹⁸ Імператор кладе на стіл три тонкі шовкові нитки... – йдеться про кольори англійських орденів: Підв'язки – синій колір; Бані – червоний, і св. Андрія – зелений.

а кандидати один за одним то стрибають через нього, то підлазять попід ним, залежно від того, підносить чи опускає ціпок імператор. Буває, що другий кінець ціпка доручають тримати прем'єр-міністрові, а іноді міністр орудує ціпком сам. Хто виконує всі вправи найдовше й з найбільшою спритністю, дістає на нагороду синю нитку; другий приз – червона нитка, третій – зелена. Їх обмотують круг поперека, і рідко побачиш царедворця, не прикрашеного таким поясом.

Кавалерійські коні та коні з імператорських стаєнь, яких підводили до мене щодня, не боялись уже мене і не жахалися, підходячи аж до моїх ніг. Вершники змушували їх перестрибувати через мою руку, коли я лежав долі, а один егермейстер на високому коні перескакував навіть через мою ногу, взуту в чобіт. Це вже, безперечно, був колосальний стрибок.

Пощастило якось і мені потішити імператора, і ось яким способом. Я попросив його звеліти, щоб приставили мені кілька палиць по два фути заввишки та у звичайний ціпок завтовшки, і його величність дав відповідний наказ своєму головному лісничому. Наступного ранку шість лісників привезли їх на шести возах, запряжених вісьмома кіньми кожен. Взявши дев'ять палиць, я встромив їх у землю по квадрату зі стороною два з половиною фути. На чотирьох кутках, футів на два від землі, я прив'язав горизонтально ще чотири палиці. Потім до дев'яти вертикальних палиць я прикріпив мою хусточку й натягнув її так, як шкіру на барабані; чотири ж горизонтальні палиці, лежачи дюймів на п'ять над хусткою, правили за бар'єр з усіх боків. Закінчивши ці приготування, я попросив імператора дозволити загонові найкращої кінноти у двадцять чотири вершники провести на цій плаці свої вправи. Його величність пристав на цю пропозицію, і, коли кіннотники прибули, я підняв їх одного по одному в повному озброєнні разом з кіньми і поставив на хустку вправлятися під командою своїх офіцерів. Вишикувавшись у бойовому порядку, вони поділилися на два загони і розпочали воєнні дії – пускали тупі стріли, видобували з піхов свої шаблі, тікали та переслідували, нападали та відступали, одне слово, виявили найкращий, будь-коли бачений мною, військовий вишкіл, а горизонтальні палиці не дозволяли вершникам та їхнім коням падати на землю. Імператор був у такому захваті, що кілька днів наказував повторювати цю розвагу, а одного разу захотів піднятися туди сам і командувати особисто. З великими труднощами вдалося йому переконати імператрицю дозволити мені підняти її на два фути від плацу, в кріслі, звідки вона добре бачила всю виставу. На моє щастя, під час цих розваг не скоїлося жодного прикрого випадку. Тільки один раз гарячий кінь якогось капітана копитом продірявив хусточку і, спіткнувшись, скинув вершника та упав сам. Але я в ту ж мить підняв обох і, прикривши одною рукою дірку, другою одного по одному зсадив на землю все військо у такий самий спосіб, як і піднімав. Кінь, що впав, звихнув передню ліву ногу, а вершник не постраждав. Я, як міг, полагодив свою хусточку, але не надіявся більше на її цупкість для таких небезпечних вправ. Днів за два чи за три перед моїм звільненням, саме коли я розважав двір такими витівками, до його величності прибув гінець повідомити, що кілька його підданців, проїжджаючи верхи поблизу місця, де мене знайдено, бачили на землі велику чорну річ, дуже дивної форми, з круглими краями, площею з опочивальню його величності та з виступом посередині з людський зріст заввишки. То була не жива істота, як вони боялися спочатку, бо лежала вона на траві нерухомо, і дехто з них кілька разів об'їхав навколо неї. Ставши на плечі один одному, вони дісталися верха, плескатога та рівного, а постукавши по ньому ногами, переконались, що річ – порожня всередині. Вони гадають, що це мусить належати Чоловікові-Горі, і, якщо буде воля його величності, беруться привезти його сюди п'ятьма кіньми. Я відразу здогадався, про що йдеться, і дуже здивований цій новині. Здається, діставшись берега після розбиття корабля, я був такий збентежений, що не помітив, як дорогою до місця, де я заснув, з мене впав капелюх, що його я прив'язав під підборіддям, коли веслував, і насунув на голову, коли плив. Шнурок, мабуть, увірвався, я не помітив цього і думав, що капелюх мій загубився в морі. Я попросив його величність звеліти привезти його мені якнайшвидше, описавши призначення та природу капелюха. Найближчого

ж дня візники приставили його, але не в дуже гарному стані: в його крисах пробили дві дірки на півтора дюйма від краю й застромили в них два гачки. Ці гачки довгою мотузкою прив'язали до упряжі і з півмилі тягли мій капелюх. Але постраждав він менше, ніж я гадав, бо ґрунт у тій країні надзвичайно м'який і рівний.

Через два дні після цієї пригоди імператор, звелівши привести в бойову готовість усі військові частини, розташовані в столиці та в її околицях, вигадав собі вельми оригінальну розвагу. Він попросив мене стати на зразок Колосса Родоського¹⁹ і якнайширше розкар'ячити ноги, що я й зробив, а одному зі своїх найкращих генералів (старому досвідченому полководцеві і великому моему протекторові) наказав провести всю армію в зімкненому ладі між моїми ногами. Піхота йшла по двадцять чотири в ряду, кіннота – по шістнадцять, вистромивши піки, з барабаним боєм і розгорнутими прапорами. В параді брали участь три тисячі піхоти й тисяча кінних. Його величність, під загрозою смертної кари, наказав, аби кожен солдат під час церемоніального маршу додержувався якнайбільшої чемності щодо моєї особи. Це не завадило, проте, кільком молодим офіцерам, проходячи піді мною, підвести догори очі, і, правду сказати, штани мої тоді були в такому жалюгідному стані, що дали їм підставу попосміятись та подивуватись де з чого.

Я подавав стільки доповідних записок та прохань про моє звільнення, що його величність поставив нарешті цю справу на обговорення в кабінеті міністрів, а потім і в державній раді. Там ніхто не заперечував, крім Скайреша Болголама, який, без будь-якого приводу з мого боку, став моїм смертельним ворогом. Але наперекір йому всі висловилися на мою користь, й імператор затвердив постанову. Цей вельможа був *гелбет*, або адмірал королівського флоту, користувався цілковитою довірою свого монарха, але мав дуже похмуру та сувору вдачу. Примушений згодитись на моє звільнення, він наполіг, аби йому було доручено остаточно зредагувати текст умови, на підставі якої я діставав волю, заприсягнувшись точно додержуватися всіх параграфів договору. Скайреш Болголам привіз мені договір особисто в супроводі двох секретарів та багатьох поважних осіб. Прочитавши всі пункти, від мене зажадали, щоб я поклявся додержуватися їх спершу тим способом, яким присягаються на моїй батьківщині, а потім так, як велять їхні закони: тобто взявши в ліву руку свою праву ногу і приклавши середній палець правої руки до лоба, а великий – до правого вуха. Мабуть, читачеві цікаво буде познайомитися з особливостями стилю та висловів цього народу²⁰ і знати умови, на яких мене звільнено, і тому я наводжу тут зроблений мною, по змозі дослівно, переклад усього акту.

«Голбасто Момарем Евлам Гурділо Шефін Мелі Елі Гью, наймогутніший імператор ліліпутів, що його володіння мають п'ять тисяч блестрегів (щось із двадцять миль) в обводі; гордощі й жах всесвіту, монарх над усіма монархами; вищий за всіх синів людських; той, що ногами спирається на центр землі, а головою сягає сонця; владика, перед яким усі принци земні схиляють коліна; лагідний, як весна, розкішний, як літо, рясний, як осінь, лютий, як зима; його найвеличніша величність пропонує Чоловікові-Горі, який нещодавно прибув до його небесних володінь, такі пункти, що їх той під урочистою присягою обіцяв додержуватися:

Перше. Чоловік-Гора не залишить наших володінь без нашого дозволу, скріпленого нашою печаткою.

¹⁹ Він попросив мене стати на зразок Колосса Родоського... – мається на увазі велетенська статуя бога сонця Геліоса, заввишки 35 м, що була побудована стародавніми греками на о. Родос. Між ногами, що впиралися у дві скелі, вільно пропливали кораблі.

²⁰ Мабуть, читачеві буде цікаво познайомитися з особливостями стилю та висловів цього народу... – Документ з умовами свободи для Гуллівера складений в уявних традиціях східної пишноти й величності. В зображенні імператора Ліліпутії та його двора ми знаходимо багато рис «східної» екзотики. Зокрема, час у ліліпутів вимірюється за місячним, а не сонячним календарем. На початку XVIII ст., завдяки діяльності Ост-Індської компанії, починається зміцнення англійського впливу в Індії і фактично розширення колоніальної політики. В країну проникають відомості про життя в Індії, в Китаї, Японії та в інших східних державах, нерідко фантастичного характеру.

Друге. Він не вступатиме до нашої столиці без нашого спеціального дозволу і мусить попередити про свій прихід принаймні за дві години, щоб мешканці мали час увійти до своїх будинків.

Третє. Зазначений Чоловік-Гора має обмежувати свої прогулянки великими шляхами, не ходити й не лягати на луках і на ланах.

Четверте. Гуляючи зазначеними шляхами, він мусить якнайпильніше дбати про те, щоб не наступити на когось із наших любих підданців, чи на їхніх коней, чи на екіпажі, і не має права брати наших підданців на руки без їхньої згоди.

П'яте. Якщо буде потреба негайно послати якесь розпорядження, Чоловік-Гора зобов'язується віднести у своїй кишені, куди скажуть, кур'єра разом із конем, і в разі потреби, приставити їх назад цілими і неушкодженими.

Шосте. Він буде в союзі з нами проти нашого ворога – мешканців острова Блефуску – і докладе всіх зусиль, аби знищити їхній флот, який саме тепер готується до нападу на нас.

Сьоме. Названий Чоловік-Гора у вільний час має допомагати нашим робітникам підіймати великі камені, що з них будують мури навколо головного парку та інші наші королівські споруди.

Восьме. Згаданий Чоловік-Гора мусить протягом двох місяців визначити розміри наших володінь, обійшовши для цього навколо острова та підрахувавши кількість своїх кроків.

Останнє. Зазначений Чоловік-Гора, урочисто запрягшись виконувати всі вищенаведені умови, діставатиме щодня їжу і напої в кількості, достатній, аби утримувати 1728 наших підданців, матиме вільний доступ до нас і користуватиметься всіма ознаками нашої до нього прихильності.

Дано в нашому Бельфаборакському палаці у дванадцятий день дев'яносто першого місяця нашого царювання».

Хоч деякі з умов, через лукавство головного адмірала Болголама, були й не такі почесні, як мені хотілось, але я запрявся і підписав їх з великою радістю та щирим задоволенням. Одразу ж з мене ланцюги було знято, і я опинився на волі. Імператор сам особисто зробив мені честь бути присутнім на цій церемонії. Я висловив свою подяку, припавши до ніг його величності, але він звелів мені підвестися і в дуже милостивих виразах, що їх, уникаючи докорів у чваньковитості, я не хочу переказувати, висловив надію бачити в моїй особі корисного для себе слугу, гідного вчиненої вже мені ласки і вартого майбутньої прихильності.

Нехай читач ласкаво пригадає, що останній параграф договору передбачав видачу мені від імператора їжі та питва в кількості, достатній, аби прогостувати 1728 ліліпутів. Коли я

трохи згодом запитав одного з моїх двірських приятелів, як саме визначили мені таку цифру, той пояснив, що імператорські математики, квадрантом вимірявши висоту мого тіла та знайшовши, що до їхнього зросту вона відноситься як дванадцять до одиниці, вирахували, що при однаковій з ними будові тіла мій об'єм дорівнює принаймні 1728 об'ємам їхніх тіл, а значить, і їстівного я потребую у відповідній кількості.

Цей факт мусить показати, які здібні люди ті ліліпути та який розумний і разом з тим ощадливий монарх – їхній імператор.

Розділ IV

Опис Мілдендо, столиці Ліліпуту, та імператорського палацу. Розмова автора з першим секретарем про справи імперії. Автор пропонує імператорові прислужитися йому в його війнах.

Здобувши волю, я насамперед попросив дозволу оглянути Мілдендо – столицю ліліпутів. Імператор охоче дав мені його, нагадавши тільки про мою обіцянку не чинити шкоди ні людям, ні будівлям. Населення спеціальними оголошеннями повідомили про мій намір відвідати місто. Мур, що оперізує столицю, має два з половиною фути заввишки і не менш як одинадцять дюймів завширшки і ним, навколо всього Мілдендо, вільно проїде карета, запряжена парою коней. По кутках муру, на відстані десяти футів одна від одної, стоять міцні башти. Я переступив Великі Західні ворота і обережно, боком, пройшовся двома головними вулицями в самому жилеті, щоб не попусувати полами свого камзола дахи та карнизи. Я посувався вперед надзвичайно обачно, уникаючи наступити на якого-небудь гульвісу, що міг залишитися на вулиці, дарма що наказ суворо велів усім сидіти вдома й не наражатися на небезпеку. Вікна на горищах і покрівлі будинків були обсипані народом, і мені здалося, що я ніколи ще не бачив такої кількості людей. Місто являє собою правильний квадрат зі сторонами п'ятсот футів кожна. Дві великі вулиці перетинають і поділяють його на чотири квартали. Ширина цих вулиць дорівнює п'яти футах, а бічних, куди я не міг увійти, а лише бачив їх, – від дванадцяти до вісімнадцяти дюймів. У Мілдендо, безперечно, вмістилося б не менше як 500 тисяч мешканців. Будинки в ньому мають від трьох до п'яти поверхів, на базарах і в магазинах багато різного краму.

Палац імператорський – у самісінькому центрі столиці на перехресті двох головних вулиць. Навколо палацу, на відстані двадцяти футів від нього, тягнеться мур два фути заввишки. Я дістав дозвіл імператора переступити через мур, і тому, що простір між ним та палацом досить широкий, зміг оглянути останній з усіх боків. Зовнішній двір являє собою квадрат із сорокафутовими сторонами і містить у собі ще два внутрішні двори; у другому з них містяться царські покої. Я дуже хотів подивитися на них, але зробити це було надзвичайно важко, бо головні ворота між дворами мають лише вісімнадцять дюймів заввишки і сім завширшки. Будинки ж на зовнішньому дворі мають щонайменше п'ять футів заввишки, і я не міг переступити через них, не завдавши їм великої шкоди, хоч стіни їхні – з міцного тесаного каменю й мають чотири дюйми товщини. Імператорові неодмінно хотілося показати мені свої апартаменти в усій їхній пишноті, але виконати його бажання я зміг тільки через три дні, вирізавши ножиком у королівському парку, ярдів на сто від міста, кілька найбільших дерев. З них я змайстрував собі два ослони, футів зо три заввишки кожен, досить міцні, щоб витримати вагу мого тіла. Коли народ було повідомлено вдруге, я знову пройшов містом до палацу, тримаючи в руках свої ослони. Підійшовши до зовнішнього двору, я став на один ослін, тримаючи другий у руці. Потім я переніс його через дах і обережно поставив на майданчик із вісім футів завширшки між першим і другим дворами. Далі я дуже зручно переступив через будівлі з ослона на ослін і перетягнув до себе перший ковінькою. Опинившись у такий спосіб у внутрішньому дворі, я ліг на бік, зазирнув у вікна середнього поверху, що прийшлися якраз проти моїх очей та були навмисне відчинені, і побачив розкішні покої. Там я вгледів імператрицю з молодими принцями в їхніх світлицях із найближчими особами з їхнього почту, її імператорська величність привітно всміхнулася до мене²¹ і ласкаво подала скрізь вікно свою руку для поцілунку.

²¹ її імператорська величність привітно всміхнулася... – Королева Анна (на троні з 1702 по 1714 р.) спочатку прихильно ставилася до Свіфта.

Я не обтяжуватиму читача подробицями, залишаючи їх для більшого свого твору, майже готового до друку, де містяться загальний опис цієї імперії від часу її заснування, історія довгого ряду її монархів, спеціальні оповідання про їхні війни, політику та закони, про її рослини та тварини, звичаї та установи і багато чого іншого цікавого та корисного. Тепер же головна мета моя – розповісти лише про події, які сталися в цій імперії під час дев'ятимісячного перебування мого в ній.

Одного ранку, тижнів зо два по моєму звільненні, до мене приїхав перший секретар (так вони звуть його) таємної ради – Релдресель у супроводі одного лише челядника. Наказавши фурманові стати віддалік, він попросив дати йому годинну аудієнцію, на що я радо погодився, зважаючи на його високу посаду та гарні прикмети і беручи до уваги також його клопотання за мене перед двором. Аби краще чути, я хотів лягти на землю, але він волів перебувати під час розмови на моїй долоні і, привітавши мене з визволенням, у чому, сказав він, було трохи і його заслуги, додав:

«Якби не сучасне становище, вас не звільнили б так скоро. Річ у тім, що хоч на око чужинця у нас нібито все гаразд, над нами, проте, тяжіють два лиха – партійні розбіжності серед нас самих і можливий напад з боку сильного чужоземного ворога. Треба вам знати, що протягом уже сімдесяти місяців у нашій імперії існують два ворожі угруповання – тремексени й слемексени²², тобто партії високих і низьких підборів. Дарма, що стародавнім звичаям відповідають більше високі підбори, його величність звелів використовувати на адміністративних і на всіх посадах, на які призначає корона, самих тих, хто носить низькі підбори, чого ви не могли не помітити. Помітили ви, певне, і те, що й підбори його величності нижчі принаймні на один друп проти інших (друп – приблизно одна чотирнадцята дюйма). Ненависть між обома партіями дійшла до того, що члени одної партії не п'ють і не їдять в присутності членів іншої

²² ...два ворожі угруповання тремексени й слемексени... – партії торі і вігів. Низькі підбори імператора вказують на його приналежність до вігів, до «низької» церкви. «В політиці торі – прихильники королівських прерогативів, віги – парламентських законів, що обмежували монарха. В релігії торі – високі церковники з ухилом до католицизму, віги – нижче духовництво із симпатіями до диссентерів. В економіці торі одержували прибутки із землі, віги – з капіталу, від торгівлі і мануфактур» (Англія в памфлете..., с 491).

партії. Тремексенів, або прихильників високих підборів, ми вважаємо – числом більше, ніж нас, але влада цілком у наших руках. Ми боїмося, що і його високість – наступник трону – симпатизує тремексенам²³. В кожному разі один із його підборів вищий за другий, і він через це навіть трішки шкандибає. І ось серед оцих чвар нам загрожує ще й напад війська з острова Блефуску – другої великої імперії світу, яка майже дорівнює, щодо могутності та розмірів, державі його величності. Мушу зазначити, що хоч ви й розповідаєте про країни, де живуть люди вашого зросту, та наші філософи не вірять цьому і вважають вас за жителя місяця чи якоїсь зірки. Адже сто таких, як ви, знищили б за найкоротший час усі овочі та всю худобу, що є у володіннях його величності. А до того ж у нашій історії, що нараховує вже шість тисяч місяців, згадується лише про дві великі імперії – Ліліпутію і Блефуску. Ці дві потужні держави вже тридцять шість місяців перебувають у стані запеклої війни, і ось із якої причини. Всім відомо, що яйця, перед тим, як їх їсти, розбивають з тупого кінця, і так ведеться споконвіку. Але коли дід його величності, уживаючи цього способу, ще хлопчиком, порізав собі пальця, його батько видав декрет, де всім, під страхом найсуворішої кари, пропонувалося розбивати яйця тільки з носика²⁴. Закон цей так обурих населення, що від того часу історики занотували шість повстань, внаслідок яких один імператор позбувся голови, а другий – корони²⁵. Монархи Блефуску завжди підбурювали наш народ на заколоти, а коли заколоти придушували, давали у своїй імперії притулок вигнанцям. Нараховують одинадцять тисяч осіб, які не погодилися розбивати яйця з носика, воліючи піти на страту. Сотні томів книжок видано з приводу цього питання, але творів тупоконечних не можна розповсюджувати, а членів їхньої партії заборонено приймати на службу. Під час цих заколотів імператори Блефуску не раз подавали нам через своїх посланців протести, обвинувачуючи нас у ересі та в порушенні основної доктрини великого пророка Ластрога, викладеної в 54-му розділі Блендекроля, що заступає їм Коран. Та їхні протести – просто перекручування тексту, бо там сказано, що «всі вірні мають розбивати яйця з належного кінця». А що таке «належний кінець», на мою думку, мусить підказати кожному його совість або, в крайньому разі, вирішити головний суддя. Останнім часом вислані від нас тупоконечники набули такої сили при блефускуанському дворі і мають таку підтримку з боку своїх однодумців тут, що між нами почалася кривава війна і з перемінним успіхом точиться вже тридцять шість місяців. Ми втратили сорок великих кораблів і ще більше меншого розміру з тридцятьма тисячами наших кращих солдатів та матросів. Втрати ворога ще тяжчі. Але тепер вони закінчують будівництво нового величезного флоту і готують десант на нашому березі, ось чого його величність, покладаючись на вашу міць та відвагу, звелів мені розповісти вам про все це».

Я доручив секретареві переказати його величності мою глибоку пошану й довести до його відома, що як чужоземець не вважаю за можливе втручатися в їхні партійні справи та ладен накласти головою, захищаючи його і його державу від усякого ворожого вторгнення.

²³ ...наступник трону симпатизує тремексенам. – Принц Вельський, майбутній король Георг II, розходився в окремих позиціях зі своїм батьком, що симпатизував вігам; проте, ставши королем (на троні з 1727 по 1760 р.), тримав на службі запеклого віга Р. Волпола. Тому Свіфт каже, що «його величність трохи шкандибає». Свіфт приходять до висновку, що, за великим рахунком, політика одної партії відрізнялася від політики іншої не більше, ніж високий підбір від низького. Це збігається з думкою Болінброка, який, підкреслюючи у своїх «Міркуваннях про партії» користолобство вігів і торіїв, вважав розділення на ці дві партії «безглуздим і смішним».

²⁴ ...видав декрет, де всім, під страхом найсуворішої кари, пропонувалося розбивати яйця тільки з носика. – Прибічники тупого кінця – католики, гострого – протестанти. Вигнані з Англії прихильники католицького короля Якоба II Стюарта і папи римського знайшли притулок у Франції, що спричинило на тривалий час стійку політичну ворожнечу між Англією і Францією.

²⁵ Один імператор позбувся голови, а другий – корони. – Карл I Стюарт був страчений урядом Кромвелля в 1649 р., а Якоб II Стюарт був скинутий з престолу у 1688 р. Ув'язненням першого і поваленням другого визначають початок (1640) і кінець (1688) буржуазної революції в Англії.

Розділ V

Автор надзвичайно дотепним способом запобігає ворожому нападові. Йому дають високий почесний титул. Приїзять посланці імператора Блефуску і просять миру. Пожежа в апартаментах імператриці. Як автор урятував решту палацу.

Імперія Блефуску – це острів²⁶, що лежить на північний схід од Ліліпути, від якої вона відділена лише протокою вісімсот ярдів завширшки. Я ще не бачив його, а довідавшись про агресивні наміри блефускуанців, уникав показуватися на березі, щоб не бути викритим з якогонебудь ворожого корабля, де про мене ще нічого не знали, бо всякі відносини під час війни між обома імперіями були суворо заборонені під загрозою смертної кари, і наш імператор наклав ембарго на всі судна, куди б вони не йшли. Я доповів його величності про свій проєкт захоплення всього ворожого флоту, що, як запевняли наші розвідники, стояв тоді коло гавані, готовий нап'ясти паруси з першим ходовим вітром. Я спитав найдосвідченіших моряків про глибину протоки, яку вони часто вимірювали, і вони сказали мені, що глибина посередині не перевищує сімдесяти глемглефів (або приблизно шести європейських футів) навіть під час припливу, а в інших місцях сягає щонайбільше п'ятдесяти глемглефів. Я пішов на північно-східний берег, звідки можна бачити Блефуску, приліг за горбком і, глянувши у свою маленьку кишенькову підзорну трубу, угледів щось із півсотні військових кораблів і безліч транспортних суден, що стояли на якорі. Повернувшись додому, я звелів (на що мав повноваження) доставити мені найцупкішого канату і залізних брусів. Канат був з нашу шворку завтовшки, а бруси своїм розміром були не більші за спиці для плетіння. Я сплів утроє канат, аби зробити його міцнішим, і з тією ж метою скрутив по три залізні бруси, зігнувши їхні кінці гачком. Прив'язавши п'ятдесят таких гачків до п'ятдесяти канатів, я знову подався на північно-східний берег. Там я скинув камзол, черевики та шкарпетки і в самому шкіряному жилеті ввійшов у воду за півгодини перед припливом. Я ішов швидко убрід, посередині проплив ярдів з тридцять, доки не опинився на міліні, а ще за півгодини дійшов уже й до флоту.

Вороги, побачивши мене, так перелякалися, що поплигали в море і вплав дісталися берега, де їх зібралось не менш як тридцять тисяч. Тоді я взяв своє знаряддя, повстромляв гачки в дірки, що були в носі кожного корабля, а шворки від них зв'язав до купи. Поки я порався з цим, вороги пускали тисячі стріл, і багато з них в'їдалися мені в руки та в обличчя, завдаючи пекучого болю і заважаючи працювати. Але найбільше непокоїли мене очі, і я, безперечно, втратив би їх, якби раптом мені не спав на думку спосіб захистити їх. Між інших дрібниць у мене збереглися в потаємній кишені окуляри, що їх, як я вже казав, не помітили імператорові обшукувачі. Я видобув їх, якнайкріпше начепив на ніс і, озброєний так, сміливо став до роботи, незважаючи на ворожі стріли, що багато їх улучали в скельця окулярів, але не чинили мені ніякої шкоди.

Зачепивши всі кораблі гачками і взявши в руки вузол, я почав тягти їх за собою, але жоден з кораблів не зрушив з місця. Їх не пускали якорі, й мені лишалася ще найважча частина справи. Не виймаючи гачків, я кинув шворки, рішуче перерізав ножем линви, що йшли від якорів, діставши при цім сотні дві стріл у руки та в обличчя, і тоді вже, взявши в руки зроблений мною вузол з канатів, до яких були прив'язані мої гачки, легко потягнув за собою п'ятдесят найбільших військових ворожих кораблів.²⁷

²⁶ Імперія Блефуску – це острів... – Франція.

²⁷ ...легко потягнув за собою п'ятдесят найбільших військових ворожих кораблів. – За умовами Утрехтського миру, яким закінчилася війна «за іспанську спадщину» (1713 р.), Франція виплатила Англії величезну контрибуцію, віддала їй свої володіння в Америці (землі навколо Гудзонової затоки) і втратила право на значну кількість своїх кораблів, що в майбутньому підірвало її панування на морях і обмежило колоніальну політику. Англія виграла також за іншими пунктами миру, зокрема

Блефускуанці, не маючи ніякого уявлення про мої наміри, спершу остовпіли. Вони бачили, як я перерівав линви, і вирішили, що я хочу тільки пустити судна в чисте море, де вони порозбивалися б одне об одне. Помітивши ж, що весь флот пливе у цілковитому порядку слідом за мною, вони зняли такий лемент і впали в таку безнадію, що ні описати, ні уявити цього собі не можна. Позбувшись небезпеки, я на деякий час спинився, повитягав стріли з рук і з обличчя, намастив їх маззю, про яку вже згадувалося, зняв окуляри і, переждавши з годину, поки вода спала трохи, перебрів середину протоки з усією моєю здобиччю і цілий та неушкоджений прибув до королівського порту Ліліпутії.

Імператор і весь його двір стояли на березі в очікуванні кінця цієї великої події. Вони бачили, як широким півколом наближаються до них ворожі кораблі, але мене не помітили, бо я був по груди у воді, й зовсім підупали духом, коли ми дісталися середини затоки, а я занурився у воду по шию. Імператор вирішив, що я потонув, а флот наближається з ворожими намірами, та скоро заспокоївся, бо з кожним новим моїм кроком канал мілішав, мене незабаром можна вже було чути, і я, піднісши вгору вузол од канатів, до яких був прив'язаний флот, голосно гукнув: «Хай вічно живе наймогутніший імператор Ліліпутії!» Великий монарх віддав мені належну честь і тут же – на березі – надав мені чин *н а р д а к а*, що в них вважають за найвищу нагороду.

Його величність висловив бажання, щоб я привів до його портів решту ворожих кораблів і (ось вона пиха царська!) захотів, здається, не що інше, як перетворити цілу імперію Блефуску на свою провінцію з призначеним від нього віце-королем, стратити всіх емігрантів із секти тупоконечних і примусити блефускуанців розбивати яйця з носика, після чого він став би єдиним монархом світу.

одержала від Іспанії Гібралтар, що був уже значно раніше захоплений англійськими каперами, одержала виняткове право торгівлі неграми та ін. Торі вважали укладення миру своєю заслугою, віги – актом державної зради.

Я, проте, старався вірадити його від такого наміру, аргументуючи і політичними доводами, і міркуваннями справедливості, й нарешті рішуче відмовився бути знаряддям закріпачення вільного та відважного народу. Коли це питання обговорювали потім у державній раді, то найрозумніші міністри всі були на моєму боці.

Відверто й сміливо висловлена мною думка настільки суперечила політичним поглядам його величності, що він ніколи не міг дарувати мені цього. Він дуже майстерно дав відчуття це на засіданні державної ради, де, переказували мені, найрозумніші підтримували мене, принаймні своєю мовчанкою; зате інші, мої потаємні вороги, не могли втриматися від деяких висловів, які посередньо, але відбились-таки на мені. І відтоді розпочалися інтриги з боку його

величності і ворожої мені кліки міністрів, що через два місяці вибухнули з новою силою і ледве не скінчилися моєю загибеллю. Ось як мало важать найбільші послуги, зроблені монархам, коли покласти їх на шальку терезів проти відмови догодити примхам царським.

Через три тижні після цих подій з Блефуску врочисто прибула делегація, що покірливо просила миру і незабаром підписала договір на умовах, дуже вигідних для нашого імператора, але я не хочу докучати ними читачеві. До складу її входило шість послів з почтом у п'ятсот осіб, і вступили вони з великою пишністю, яка відповідала величі їхнього імператора та важливості дорученої ним справи. Коли договір було підписано, в чім я, завдяки тодішньому моему впливові при дворі, чимало допоміг їм, послі, яких приватно повідомили, що я був їм щирим другом, нанесли мені офіційний візит. Почали вони з компліментів моїй відвазі та великодушності, від імені свого монарха запросили мене відвідати їхню державу і, нарешті, попросили продемонструвати їм мою незвичайну міць, про яку вони чули просто дива. Я охоче виконав їхнє прохання, але не хочу надокучати читачеві подробицями.

Поговоривши деякий час із послами, я, зі свого боку, попросив їх ясновельможності засвідчити мою найглибшу пошану імператору, їхньому володареві, слава про чесноти якого поширюється по всьому світу, і пообіцяв відвідати його королівську особу перед своїм від'їздом на батьківщину. При першому ж побаченні з нашим імператором я звернувся до нього з проханням дозволити мені відвідати Блефуску. Він ласкаво погодився, але, як я помітив, зробив це дуже холодно. Я не міг зрозуміти причини цього, доки мені не пояснили нишком, що Флімнеп і Болголам виставили мою розмову з послами як ознаку зневаги до імператора ліліпутів, хоч моє сумління перед його величністю було чистим. Ця обмова була першою причиною моїх не дуже похвальних думок про міністрів і царедворців.

Треба зазначити, що розмови мої з послами точилися з допомогою перекладача, бо мови обох імперій відрізняються одна від одної так само, як і мови двох європейських націй, і так само, як і в нас, кожен народ пишається давністю, красою та виразністю свого діалекту, зневажаючи мову сусіда. Наш імператор, проте, використовуючи свою перемогу над їхнім флотом, зажадав, щоб послі подали вірчі листи і виголосили промови виключно мовою ліліпутів. Щоправда, завдяки тісним торговельним зносинам, постійному обмінові емігрантами і звичаєві посилати дворянську та поміщицьку молодь вдосконалювати свої знання та манери, серед вищих класів обох країн, торговців та моряків із приморських місцевостей, мало хто не володіє обома мовами. І я за кілька тижнів особисто переконався в цьому, коли вирушив засвідчити свою пошану імператорові Блефуску. Серед великих нещасть, які спіткали мене через лють моїх ворогів, той візит був щасливою подією, і про це я розповім у належному місці.

Читач, напевно, пам'ятає, що серед пунктів договору, яким мені повернено волю, були також образливі для мене умови, і підписав я їх тільки з необхідності. Але тепер, коли я мав найвищий в імперії титул нардака, такі зобов'язання принижували б мою гідність і, мушу віддати йому належне, імператор жодного разу не нагадав мені про них.

Незадовго перед тим я мав нагоду зробити його величності незвичайну – так принаймні я думав тоді – послугу. Опівночі мене розбудили крики натовпу коло моїх дверей, і, раптом прокинувшись, я трохи злякався. Я чув безнастанно повторюване слово б е р г л а м. Кілька придворних, протиснувшись крізь натовп, благали мене зараз же з'явитися до палацу, де покої її імператорської величності горіли через необережність одної фрейліни, яка заснула, читаючи роман, і не погасила свічку. Я миттю встав. Звелено було очистити мені дорогу, і, тому що ніч була місячна, я добувся до палацу, ні на кого не наступивши. Я побачив, що вони приставили вже драбини до стін палацу і запаслися безліччю відер, але вода була досить далеко. Відра ті були з великий наперсток завбільшки, і бідолахи подавали їх мені хутко як могли. Огонь, проте, лютував так, що користі з них було мало. Я легко міг би загасити полум'я своїм камзол, але, на нещастя, поспішаючи, залишив його вдома, прийшовши в самій шкіряній куртці. Справа, здавалося, була сумна та безнадійна, і цей розкішний палац згорів би геть чисто, якби

незвичайна для мене присутність духу не навіяла мені думки про один спосіб. Напередодні ввечері я випив багато чудового вина, званого елімігрим (блефускуанці називають його ф л ю н є к, але наш сорт вважають за кращий), дуже сечогінного. З найщасливішої випадковості я не полегшив себе ні на частину його. Жар од полум'я і робота, яку я виконував, гасячи його, обернули вино на сечу. Я випустив її так багато і так добре влучив нею в належне місце, що за три хвилини вогонь зовсім згас²⁸, а решта цієї прекрасної будівлі, спорудженої коштом стількох поколінь, уникла руйнації.

Був уже білий день, і я повернувся додому, не чекаючи, поки мені подякує імператор, бо хоч послуга, що її я зробив йому, і була величезна, але я не знав, як його величність поставиться до способу, яким її зроблено. Річ у тім, що основні закони держави, під загрозою найсуворішої кари, забороняли будь-кому, незалежно від стану особи, мочитися на території, що межує з палацом. Мене, щоправда, трохи заспокоїв лист імператора, в якому він обіцяв, що звелить найвищому судові формально простити мені. Прощення, проте, я так і не дістав, а приватно мене повідомили, що імператриця, страшенно обурена моїм вчинком, виселилась у найвіддаленішу частину палацу, твердо вирішивши ніколи не ремонтувати для своїх потреб того приміщення, і в присутності найближчих осіб заприсяглася помститись мені.

²⁸ ...за три хвилини вогонь зовсім згас. – Ця воістину «раблезіанська» сцена (згадаймо, як у подібний спосіб Гаргантюа знешкодив армію короля Пікрошоля!) має свій підтекст. В ній виражена образа на королеву Анну, яка, під впливом свого упредження проти «Казочки про бочку», не захотіла гідно оцінити заслуг Свіфта в укладенні Утрехтського миру. Жест Свіфта досить сміливий, проте не незвичний, бо, за його власними словами, «священна особа королеви ежедневно подвергалась оскорблениям в листовках и песенках, которые сеяли раздоры» (Англия в памфлете..., с. 341).

Розділ VI

Про жителів Ліліпути, їхню науку, закони та звичаї, систему виховання дітей. Як жив автор у цій країні. Реабілітація ним однієї вельможної дами.

Бажаючи подати докладний опис імперії ліліпутів у спеціальному трактаті, я, проте, хочу тим часом задовольнити цікавість читача деякими про них відомостями загального характеру. Середній зріст тубільців – трішки менший за шість дюймів; відповідні пропорції мають там і всі інші тварини, рослини та дерева. Зріст найбільших биків і коней, наприклад, не перевищує чотирьох-п'яти дюймів, овець – півтора дюйма; їхні гуси – такі, як наші горобці, і так аж до найменших тварин, майже невидимих для мого зору; очі ж ліліпутів природа пристосувала до таких розмірів, і вони бачать чудово, але тільки зблизька. Ось приклад того, який у них гострий зір на близькі речі: я з великою цікавістю спостерігав, як кухар скуб жайворонка з нашу муху завбільшки, а дівчинка шила незримою голкою з невидимою ж ниткою. Найвищі дерева там – щось із сім футів; я маю на увазі екземпляри з великого королівського парку, верхівіття яких я ледве міг дістати, піднісши вгору руку. Решта рослин – відповідно нижчі, і нехай уже фантазія читача уявить собі їхні справжні розміри.

Я не говоритиму тут багато про освіту ліліпутів – наука в усіх її галузях завжди процвітала в них, – а спинюся лише на їх манери писати. Літери в них ідуть не від лівої руки до правої, як у європейців, і не від правої до лівої, як в арабів, і не згори вниз, як то роблять китайці, а пишуться навскоси, перетинаючи сторінку, на взірєць листів англійських дам.

Своїх померлих вони ховають униз головою, бо через одинадцять тисяч місяців, мовляв, усі мерці воскреснуть, а що тим часом земля, яка по-їхньому має плескату форму, мусить перекинутися догори дном, то їм легше буде стати на ноги. Вчені, щоправда, вважають таку теорію за нісенітницю, але цей звичай, зважаючи на забобони простого люду, зберігається ще й досі.

Деякі закони та звичаї в імперії надзвичайно своєрідні, і якби не були вони цілком протилежні законам моєї любої батьківщини, я спокусився б сказати дещо на виправдання їх. Бажано тільки, щоб їх як слід додержувалися. Насамперед згадаю про викажчиків. За всі злочини проти держави карають тут надзвичайно суворо, але якщо судом буде доведено безневинність обвинуваченого, неправдивого викажчика відразу ж віддають на ганебну смерть, а з рухомого й нерухомого майна його стягують чотирикратну пеню на користь безвинного, компенсуючи йому витрачений час, небезпеку, якій він підпадав, злидні, яких зазнав, перебуваючи у в'язниці, та всі його витрати на захист. А якщо майна на це не вистачає, то потерпілого щедро нагороджує корона. До того ж імператор привселюдно виявляє свою до нього прихильність, і про безневинність його розголошують у всім місті.

Шахрайство ліліпути мають за злочин більший, ніж крадіжка, і тому рідко не карають за нього смертю. Мотивують вони це тим, що дбайливість та увага разом зі звичайним здоровим глуздом мусять уберегти майно від злодія, а проти спритного шайхрайства чесність не має чим боронитися. А оскільки при продажу та купівлі неминуче потрібний кредит, при потуранні шахрайству і при відсутності законів, які карають його, чесний комерсант завжди постраждає, а шахрай матиме зиск. Пригадую, як одного разу я клопотався перед королем за злочинця, що обдурив свого хазяїна на велику суму грошей, які той доручив йому одержати, і втік із ними. За обставину, яка зменшує його провину, я навів його величності міркування про те, що тут було тільки зловживання довірою; імператор же визнав за потворний вчинок мій захист обвинуваченого аргументом, який лише збільшує його провину. Правду кажучи, мені залишилось одповісти тільки те, що кожна нація має свої звичаї, але, признаюся, мені було дуже соромно.

Хоч ми й говоримо, що нагорода та кара є найголовнішими важелями в руках кожного уряду, але ніде, крім Ліліпути, не бачив я, щоб це втілювалося в життя. Кожен, хто подасть достатні докази, що на протязі семидесяти трьох місяців він точно виконував усі закони країни, має право на певні пільги відповідно до свого стану та гідності і на деяку суму грошей і спеціальних коштів. Крім того, йому дають титул снілпола, або законника, який додається до його імені, але не переходить у спадщину. Коли я сказав їм, що в нас закон підтримують тільки за допомогою кари і не згадують про нагороди за дотримання його, вони визнали це за величезний дефект нашого державного ладу. Через це статуя правосуддя в їхніх судових установах має шість очей – двоє спереду, двоє ззаду і по одному з боків (що означає пильність), а в руках у неї: в правій – розкритий мішок із золотом, а в лівій – меч у піхвах, і це означає, що вона радше нагороджує, ніж карає.

Призначаючи кого-небудь на посаду, ліліпути насамперед звертають увагу на його моральні якості, а лише після того – на здібності. Вони вважають, що коли вже влада є чимось необхідним для людства, то кожна звичайна людина здатна бути на тій чи іншій посаді; і що провидіння ніколи не мало наміру робити таємницю з громадських обов'язків, виконувати які дано нібито небагатьом, найбільшим геніям, котрих народжується навряд чи й по троє на сторіччя. Вони гадають, що правдивість, справедливість, поміркованість і подібні до цього якості – до снаги кожному і що вправи в цих чеснотах, у супроводі досвіду та добрих намірів, роблять кожного здатним служити своїй країні, крім випадків, коли потрібні спеціальні знання. На їхню думку, найвища розумова обдарованість не може замінити моральних чеснот, і найбільш небезпечно – віддавати посади до рук таких людей, бо помилка, зроблена з незнання, але з добрим наміром, ніколи не матиме для загалу таких фатальних наслідків, як вчинки людини з нахилом до пороків та з великими здібностями приховувати, розвивати й захищати їх.

Невіра в божественне провидіння так само внеможливіє призначення на державну посаду, бо, на думку ліліпутів, коли королі представляють на землі провидіння, то було б безглуздя, якби вони користалися з послуг людей, що заперечують існування того, чийм ім'ям вони діють.

Розповідаючи про ці та про інші закони, про які йтиметься далі, я попереджаю, що маю на увазі лише споконвічні інституції країни, а не скандальну розбещеність – наслідок звироднілості природи людської. Ганебну, приміром, практику здобувати високу посаду витанцьовуванням на канаті або звичай давати відзнаки за стрибки через ціпок чи лазіння під нього – хай занотує це собі читач – запровадив лише дід теперішнього імператора, і сучасного розвитку свого вони дійшли тільки через невпинне зростання ролі партій та фракцій.

За невдячність ліліпути карають смертю (як – читали ми – бувало і в інших народів), вважаючи, що той, хто відповідає злом на добро, мусить бути ворогом решти людності, якій він нічим не зобов'язаний, і тому така людина не достойна жити.

Їхні погляди на обов'язки батьків і дітей дуже різняться від наших²⁹. Оскільки поєднання самця з самицею базується на великому природному законі розмноження та продовження роду, то ліліпути гадають, що чоловіки з'єднуються з жінками, як і інші тварини, саме з цих мотивів і що на природному ж принципі побудована і їхня любов до своїх малят. Із цих міркувань вони не дозволяють, аби дитина вважала себе зобов'язаною батькові за те, що він дав їй життя, або матері за те, що та породила її на світ, бо, по-перше, життя людське, в якому стільки злиднів,

²⁹ *Їхні погляди на обов'язки батьків і дітей дуже різняться від наших.* – Погляди на виховання, що їх розвиває тут Свіфт, в цілому відповідають надзвичайно популярним в Англії і всій Європі «Думкам про виховання» Дж. Локка (1693), але з тією різницею, що Локк найбільшим злом вважав шкідливий вплив на дитину «юрби одноліток, яких школа збирає від різних батьків», а Свіфт – відповідно з його думками про деградацію англійського суспільства – самих батьків, некультурних і розбещених, неспроможних прищепити своїм дітям високі моральні норми. Видатний мислитель-педагог доби Просвітництва Ж.-Ж. Руссо щодо питання колективного чи індивідуального виховання підтримує у своєму трактаті «Еміль, або Про виховання» (1762) Локка, а не Свіфта.

зовсім не благо само по собі, а по-друге, кохаючись, батьки дбали зовсім не про їхнє щастя. З таких та інших міркувань, ліліпути вважають, що батькам менше, ніж будь-кому іншому, слід довіряти виховання їхніх дітей, і в кожному місті є державні дитячі будинки, куди всі батьки, крім селян та робітників, мусять віддавати на виховання та навчання своїх нащадків обох статей, як тільки вони досягнуть двадцятимісячного віку, коли в них, гадають ліліпути, з'являються певні зачатки слухняності. Ці школи бувають різних типів, залежно від стану батьків, окремі для хлопців та дівчат. Учителі там дуже досвідчені й готують дітей до життя, відповідно до становища їхніх батьків та їхніх власних здібностей і нахилів. Спершу я скажу дещо про будинки для хлопців, а тоді – для дівчат.

У хлоп'ячих будинках для синів вельмож і значних дворян – поважні та вчені педагоги з багатьма помічниками. Дітей там одягають і годують дуже просто, прищеплюючи їм принципи честі, законності, сміливості, скромності, милосердя, віри в бога та патріотизму. Крім короткого часу на їжу та сон і двох годин на розваги, присвячених фізичним вправам, діти завжди мають якусь справу. До чотирьох років їх одягають спеціальні доглядачі, а старші вихованці, хоч якого б хорошого роду вони не були, мусять одягатися самі. Жінки-доглядачки, не молодші, як на наш вік, за 50 років, виконують лише чорну роботу. Розмовляти з прислугою вихованцям заборонено, і все своє дозвілля діти проводять, збираючись у більші чи менші групи, завжди в присутності вчителя або його помічників, і це рятує їх од ранніх шкідливих вражень, од розпусти та пороків, що так псує наших дітей. Батьки можуть бачити своїх дітей тільки двічі на рік, щоразу не більше години. Цілувати дітей дозволяють лише при побаченні та при прощанні, а вчитель, який завжди буває тут же, стежить за тим, аби дітям нічого не шептали, не вживали ніяких пестливих слів і не приносили іграшок, ласощів тощо.

Якщо родина не платить вчасно за пансіон і за навчання, належні гроші стягають з неї імператорські службовці.

На такий самий зразок улаштовано й будинки для синів звичайних дворян, купців і ремісників; тільки діти, що їм судилося бути ремісниками, починаючи з одинадцяти років, вивчають своє ремесло, а діти осіб хорошого роду здобувають загальну освіту до п'ятнадцяти років, що відповідає нашим двадцяти одному; але останні три роки з ними поводяться вже не так суворо.

Система виховання в дівочих будинках дуже подібна до тієї, що панує по будинках для хлопців, тільки дівчат одягають поважні слуги їхньої ж статі, і завжди в присутності вчительки або її помічниці, не до чотирьох, а до п'яти років. Виховательок, що розповідають дітям казки чи якісь жакливі або фантастичні історії (а в нас це трапляється нерідко), прилюдно тричі батожать, завдають на рік до в'язниці, а потім засилають назавжди до найдальших частин імперії. Через це тамтешні молоді панни не менше за хлопців соромляться бути дурними чи полохливими і за прикраси, що личать жінкам, визнають лише цнотливість та охайність. Особливостей в жіночому вихованні проти чоловічого я не помічав. Хіба що фізичні вправи для них вимагають меншої сили та освіта їхня трішки вужча; зате дівчат навчають хатнього господарства. Ліліпути додержуються погляду, що у вищих класів дружина, не маючи змоги лишатися вічно молодою, мусять, проте, завжди бути розумною і приємною подругою. Дванадцятилітню дівчину, яка в них вважається відданицею, батьки або опікуни, висловивши велику подяку її навчителям, забирають додому, і рідко буває, щоб, розлучаючись з подругами, молода леді не плакала гіркими сльозами разом зі своїми приятельками.

У будинках для дівчат менш значного роду їх навчають різних ремесл, відповідно до їхньої статі та становища в суспільстві. Тих, що мають заробляти собі на хліб самі, випускають із будинку семилітніми, а решту тримають до одинадцяти років.

Менш значні родини, крім невисокої річної плати за пансіон, регулярно вносять керівникові будинку дещо зі свого місячного заробітку на посаг дочці. Отже, витрати всіх батьків обмежені законом, бо, на думку ліліпутів, не може бути більшої несправедливості, як, догоджаючи собі, народити дітей, аби потім накидати на суспільство тягар опікування ними. Значні

ж особи зобов'язуються забезпечити своїх дітей певною сумою, відповідно до їх громадського становища. Капітали ці завжди вкладають якнайвигідніше й використовують точно за призначенням. Селяни та робітники тримають дітей удома, бо їхня робота полягатиме тільки в оброблянні землі, і держава не надає великої громадської ваги їх вихованню. Проте, для старих та хворих улаштовано спеціальні шпиталі та лікарні, і тому в країні не знають жебрацтва. Тепер, мабуть, цікавий читач хотів би довідатися про моє хатне життя та побут у країні, де мені довелося перебувати дев'ять місяців і тринадцять днів. Маючи природний хист до механіки й спонукуваний потребою, я з найбільших дерев королівського парку змайстрував собі досить пристойні стіл і стілець. Двісті швачок шили мені сорочки і білизну до столу та на ліжку, і хоч полотна їм дали щонайцупкішого та найтовщого, вони, проте, мусили класти його в кілька шарів, бо навіть таке було тоншим од нашого батисту. Сувої цього полотна мають три дюйми завширшки й три фути завдовжки. Коли я ліг на підлогу, швачки взяли з мене мірку натягнутою шворкою, яку тримали за кінці, одна, стоячи на моїй шиї, а друга – на коліні; третя ж лінійкою в дюйм завдовжки виміряла довжину шворки між ними. Далі вони зміряли обвід великого пальця моєї правої руки і задовольнилися тим, бо в них математично точно вираховано, що обвід великого пальця дорівнює половині обводу зап'ястя, і так само встановлено співвідношення між зап'ястям, шиєю та грудьми. Отже, користуючись своїми розрахунками і моєю старою сорочкою, розстеленою перед ними на землі як зразок, швачки виготовили сорочки, що цілком пасували до мого зросту. Одяг шили мені триста кравців, які знімали з мене мірку вже іншим способом: я став навколішки, а вони приставили до моєї шиї драбину і, вилізши на верхній її щабель, спустили від мого коміра до підлоги важок на мотузочці, довжина якої мусила відповідати довжині мого камзола. Поперек і руки я виміряв сам. Працювали кравці в моєму будинку, бо найбільший у цілій країні дім не вмiстив би мого костюма, і коли він був готовий, то виглядав неначе печворк³⁰, пошитий англійськими дамами; тільки мій був однокольоровий.

Триста кухарів працювали в невеличких зручних бараках, збудованих біля мого будинку, де вони жили зі своїми родинами, готуючи по дві страви до сніданку, обіду та вечері. Я брав у жменю двадцять лакеїв і ставив їх на стіл; сотня їх прислужувала внизу, на підлозі: одні – підносячи тарелі з їжею, інші – підкочуючи бочки з вином та різними напоями. Ті, що були нагорі, на мою вимогу, піднімали їх дотепним способом за допомогою валу з вірвовкою, як в Європі ми витягаємо відро з криниці. Тарілки їжі і кухля напоїв вистачало мені на один ковток, їхня баранина поступається нашій. Яловичина зате – просто чудова. Іноді мене частували окостом такого розміру, що я тричі одкушував од нього; тільки це траплялося рідко. Прислужники були страшенно здивовані, побачивши, як я їв його разом із кістками, як їдять у нас ніжку жайворонка. Я за одним разом ковтав цілу гуску чи індику і, мушу зізнатися, вони були куди смачніші за наших. Дрібною ж птиці я брав штук по двадцять, а то й по тридцять на кінець ножа.

Одного дня його величність, повідомлений про мій побут, висловив бажання пообідати в мене разом зі своєю дружиною та молодими принцями й принцесами крові. Коли вони з'явилися, я розмістив їх у парадних кріслах із почтом по обох боках стола, якраз навпроти себе. Був з ними і Флімнеп, лорд скарбниці, із білим жезлом в руці. Я спостеріг, що він раз у раз скося поглядав на мене, але їв більше ніж звичайно на честь любої моєї батьківщини і на подив двору. Я маю деякі підстави гадати, що цей обід дав Флімнепові привід обмовити мене перед його величністю, бо хоч він зовні поводився зі мною більш по-приятельському, ніж дозволяє його похмура вдача, але завжди був моїм потаєним ворогом. Флімнеп змалював імператорові скрутне становище скарбниці; указав на великі відсотки, за які мусив брати позику; на падіння на дев'ять відсотків проти паритету курсу кредитних білетів; на те, що я коштував уже його

³⁰ *Patchwork* – щось зроблене з клаптів.

величності понад півтора мільйона спрагів (найбільша в ліліпутів золота монета з лелітку завбільшки) і, нарешті, сказав, що порадив би імператорові позбутися мене при першій же нагоді.

Тут я мушу реабілітувати одну премилу леді, яка безневинно постраждала через мене. Лордові скарбниці спало на думку приревнувати до мене свою дружину, бо якісь злі язики повідомили його, ніби її ясновельможність закохалась у мою особу, і при дворі один час ширилася скандальна погослка, ніби вона таємно приїздила якимось до мене. Я урочисто заявляю, що все це – найпідліша брехня, побудована лише на тім, що її ясновельможність обдарувала мене невинними знаками прихильності та приязні. Я зізнаюсь, що вона часто підїздила до мого будинку, але ніколи не ховалась із цим, і в кареті її завжди було ще троє – здебільшого

її сестра, донька та подруга, але так само відвідували мене й інші придворні дами. Прошу слуг моїх сказати, чи бачив хто з них коли-небудь біля моїх дверей карету, не знаючи, хто в ній сидить. У таких випадках, коли слуга повідомляв мене про гостей, я зазвичай тієї ж миті підходив до дверей і, привітавши їх, обережно брав у руки карету з двома кіньми (бо коли їх бувало шестеро, фореитор завжди випрягав чотирьох) і ставив її на стіл, навколо якого я зробив переносний бар'єр із п'яти футів заввишки, щоб запобігти нещасним випадкам. Часто на столі в мене було відразу по чотири карети з кіньми, повні товариства. Я сидів тоді в кріслі, нахиливши до них голову, і, поки був зайнятий отак одною, фурмани повільно об'їжджали навколо мого столу з іншими. У таких розмовах я провів багато дуже приємних пообідніх годин. Але ні лордові скарбниці, ні двом його інформаторам – Кластрілеві та Дранло (я називаю їх тут, а вони хай собі роблять що хочуть) – не пощастить довести, що будь-яка особа приїздила до мене інкогніто, крім державного секретаря Релдреселя, відрядженого до мене спеціальним наказом його величності, як я оповідав раніше. Я не затримувався б так довго на деталях, якби тут не йшлося про репутацію знатної дами, не кажучи вже й про мою власну, дарма що я мав тоді титул нардака, якого не мав і сам лорд скарбниці. Всі ж знають, що він тільки гламглам, тобто має титул на один ступінь нижчий, ніж я, як маркіз в Англії нижчий проти герцога. Я згоден, проте, визнати, що його посада дає більше прав, ніж моя.

Ці обмови, про які я довідався згодом при одній, не вартій згадки, нагоді, на певний час озлобили лорда скарбниці проти його дружини, а ще більше проти мене, і хоч він, нарешті, переконався, що його обдурено, і помирився з дружиною, але я назавжди втратив його довір'я, а незабаром побачив, що хутко втрачаю й прихильність його величності, на якого, безперечно, дуже впливав той його улюбленець.

Розділ VII

Автор, діставши звістку про намір обвинуватити його в державній зраді, тікає до Блефуску. Як прийняли його там.

Раніше ніж розповідати про мій від'їзд із Ліліпутії, слід, мабуть, сказати читачеві кілька слів про інтригу, що два місяці поспіль точилася проти мене.

Через незначне своє походження я завжди стояв осторонь царських дворів і, хоч і чув чимало про коверзування великих монархів та міністрів, ніколи не сподівався таких жажливих наслідків од них у цій далекій державі, керованій, як здавалося мені, принципами, зовсім не подібними до європейських.

Саме тоді, як я зібрався відвідати імператора блефускуанців, одного вечора, дуже таємно, в закритих ношах прибув до мене один поважний придворний (якому я зробив дуже велику послугу під той час, коли він був у неласці в його величності) і, не називаючи свого імені, зажадав побачення. Носіїв одіслано. Поклавши в кишеню камзола ноші разом із його ясно-вельможністю, я звелів вірному челядникові казати всім, що нездужаю і уклався спати, а сам увійшов до помешкання, зачинив двері, поставив своїм звичаєм ноші на стіл і сів коло них. Коли ми обмінялися привітаннями, я помітив велику заклопотаність на виду його ясновельможності й запитав про її причини. Тоді він попросив терпляче вислухати його в справі, яка великою мірою стосувалася моєї честі та мого життя. Сказав він – бо я записав його слова зараз же, як він пішов, – таке:

– Насамперед, – почав він, – вам треба знати, що останнім часом кілька разів і найтаємнішим способом скликали засідання державної ради з приводу вас, і два дні тому його величність ухвалив остаточне рішення.

Ви дуже добре знаєте, що Скайреш Болголам (гелбет, або головний адмірал) мало не від часу вашого прибуття сюди є вашим запеклим ворогом. Перші причини цього мені невідомі, але ненависть його особливо збільшилася після вашої перемоги над блефускуанцями, що зовсім затьмарила його славу як адмірала. Цей лорд, спільно з лордом скарбниці Флімнепом, про неприязнь якого до вас через його дружину знають усі, генералом Лімтоком, камергером Лалконом і найвищим суддею Белмафом, склали акт, де вас обвинувачують у державній зраді та в інших злочинах, за які карають смертю.

Цей вступ так роздратував мене, свідомого своїх заслуг і невинності, що я зібрався був перебити його, але він попросив мене мовчати і вів далі.

– На подяку за вчинені вами мені послуги, я, ризикуючи головою, здобув, протоколи засідань ради і скопіював акт обвинувачення. Ось він:

ПУНКТИ ОБВИНУВАННЯ КВІНБУСА ФЛЕСТРИНА (ЧОЛОВІКА-ГОРИ)

Пункт I

З огляду на те, що за царювання його імператорської величності Келіна Дефара Плюна спеціальним актом, під загрозою кари, як за державну зраду, заборонено мочитися на садибі імператорського палацу і що, незважаючи на це, вищеназваний Квінбус Флестрін, явно порушуючи згаданий закон, під тим приводом, ніби гасить пожежу, яка спалахнула в покоях її імператорської величності, найлюбішої дружини імператорської, злісно, по-зрадницькому і по-гаспидському звільнившись від своєї сечі, погасив зазначену пожежу в зазначених покоях, будучи і перебуваючи в садибі

зазначеного імператорського палацу всупереч наявному щодо цього закону й своєму обов'язкові і таке інше, і таке інше.

Пункт II

Що зазначений Квінбус Флестрін, привівши до королівського порту флот імператора Блефуску й доставши від його імператорської величності наказ захопити і всі інші кораблі зазначеної імперії Блефуску з тим, щоб обернути імперію Блефуску на нашу провінцію з призначеним од нас віце-королем і знищити та скарати не тільки емігрантів із секти тупоконечних, а й усіх тих тубільців, що не зречуться зараз же своєї тупоконечницької ересі – вищеназваний Квінбус Флестрін як перекинчик і зрадник його найласкавішої та найпресвітлішої величності просив увільнити його від виконання цього розпорядження, бо він, мовляв, не хоче позбавляти безневинний народ волі та життя.

Пункт III

Що, коли до його величності прибула, як відомо, делегація блефускуанців благати замирення, зазначений перекинчик Флестрін почав допомагати послам, радити й підмовляти їх, хоч і добре знав, що вони служать монархові, який тільки-но був одвертим ворогом його величності й одверто воював із ним.

Пункт IV

Що зазначений Квінбус Флестрін, усупереч обов'язкам вірнопідданого, доставши тільки усний дозвіл його величності, має намір одвідати державу та двір імператора Блефуску і під приводом цього візиту хоче в дійсності по-зрадницькому та віроломно допомогти й підмовити імператора Блефуску проти нашого імператора, одвертим ворогом якого він тільки-но був і воював із ним.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.